

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2024^I 4

VÁRAD

2024/4.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2024. április • XXIII. évfolyam 4. (229.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradi Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

ERDÉLYI JÓZSEF <i>Lovaspóló a Vérmezőn</i>	3	P. BUZOGÁNY ÁRPÁD <i>Utazások és várakozások között</i>	64
ZENTAI LÁSZLÓ <i>A kápolna titka</i>	7	GURZÓ K. ENIKŐ <i>Mi köti össze Munkácsyt Nagyváraddal?</i>	68
LIPCSEI MÁRTA <i>Versek</i>	15	HARAJI ADALBERT <i>Kitörni a szegénységből</i>	73
KOVÁCS-SZÉLES ANDREA <i>Vigyetek Kijevbe!</i>	19	LENCAR PÉTER <i>A gonosz profanitása</i>	75
BENŐ ATTILA <i>Versek</i>	22	TÓTH HAJNAL <i>A rockzenének nincs oka panaszra</i>	77
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>Kemenes & Társai</i>	25	SZILÁGYI GYULA <i>Találkozásaim Tabéry Gézával</i>	83
DEBRECZENY GYÖRGY <i>elvégez helyettünk mindent</i>	29	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Megállítani Arturo Uit</i>	85
WESSELY GÁBOR <i>A magyar vibrátorkultúra; Hajnali merevedés; Átézés</i>	33	FARKAS LÁSZLÓ <i>A nagyváradi Vulcan-szobor avatási ünnepsége 1927-ben</i>	87
FÁBIÁN JUDIT <i>Versek</i>	36	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Minden könyvnek két szerzője van</i>	91
SZILI ISTVÁN <i>Mózsai bá kerekai; Hirib; Gyimesi Zsuska és jégeső a Gyimesekben</i>	39	BARABÁS ZSUZSA <i>A boldogságról (keresztrejtvény)</i>	94
HELLMUT SEILER <i>Versek</i> – BENŐ ESZTER fordításai	51	<i>Lapszámunk szerzői</i>	96
P. BUZOGÁNY ÁRPÁD <i>Kampányban kivirágzik</i>	55	-----	
VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF <i>Napló töredékeimnek, avagy a betelt ígéret</i>	59	A VÁRAD 2024/4. számát Csordás Piski Ibolya művei illusztrálják. A címlapon Én című munkájának egy részlete látható.	
TÓTH HAJNAL <i>Újrahasznosítás, újraértelmezés, átlényegülés</i>	61		

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Erdélyi József (1896–1978)

Lovaspóló a Vérmezőn

*Robog az ócska villamos velem.
Az őszi Vérmező mellett robog.
A Vérmezőn ma lovaspóló készül,
nemes játék, nagyúri, szép dolog.
Előkelő közönségére vár
a rögtönzött emelvény nyáriszéke. –
Volt már itt más emelvény: vérpad is!...
De „jobb kor” ez és béke van ma, béke...*

*Robog az ócska villamos tovább.
Ott várnak a bokavédős lovak
s ott álldogálnak, ütővel kezükben,
pólódresszben a játékos urak.
Sárga csizmában és fehér nadrágban,
cigarettaáztatva állnak és beszélnek. –
Szép időnk lesz a mérkőzésre mégis,
s más ily lovagi eszméket cserélnek.*

*Hát szép a nap, szép tér a Vérmező,
történelmi tér s a budai vár:
történelmi háttér. Játékhoz illőbb
teret az úrlovasság nem talál.
A lóimádó történelmi osztály
s a lézengő világfi ritterek.
Igazi történelmi levegő!
Lovagi tornák arany fénye leng!*

*Lovagi tornák, hősi rohamok,
Buda vívása... Látom Petneházyt,
látom Nagy Sándor huszárait, látom
török és német császár katonáit...
Csak ez a jármű ne zörögne úgy,
a mába vissza ne zökkentene,*

*világháború, forradalom, inség
új rémlátása ne kísértene!...*

*Huszár, kozák lekényszerült a porba,
de titeket kivetni nem lehet
a nyeregből. Urak maradtatok,
lóháton ültök az Idő felett.
Ti győztetek Berlintől Bagdadig,
Csikágótól Pekingig győztetek.
Ha mást nem is, de legyőztetek egyet:
a parasztot, a magyar nemzetet.*

*Istenért és hazáért, ugye, mindent,
csak zabot nem: az kell a paripáknak!
A magyarságból nektek az öröm kell,
kötelessége másoknak a bánat.
Ha nagyon bánatos a jó proli,
ugye, menjen ki a Városligetbe,
ott a ringlispíl, üljön a falóra
s vágtaßson vissza tündér Napkeletre!*

*Nyargaljon vissza boldog Ázsiába,
álmodja lovasnemzetnek magát,
büszke magyarnak, úrnak és szabadnak,
csak ne érezze, ne tudja jogát,
jussát az élet minden öröméhez,
lovasjátékhoz és versenyző géphez.
Ne számítsa a nemzethez magát,
tartozzon csak az istenadta néphez!*

*Csak a ti lovatok kapjon zabot,
forduljon fel éhen a más lova,
áll a világok legjobbja szilárdan,
nincs egyéb kérdés, nem is volt soha.
Száguldjon csak a ti gépkocsitok,
úrvezetők!... Ha zökken, bizonyára
gázol valakit a silány tömegből,
szóra sem méltó, pénzbírság az ára...*

*Robog az ócska jármű Pest felé.
Nem izgat a meccs kimenetele,
látom: verik a labdát az urak,
s a labda egy bolond fráter feje:
Martinovics mészbehullt feje ugrál,*

*pattog a Vérmező tiprott fűvén,
míg, - hogy is végződik e régi játék? -
jeltelen sírba nem gurul szegény...*

*Csak játsszatok, sárgacsizmás, fehér-
nadrágos jó urak, csak játsszatok!
Ne halljátok a villamos dübörgést,
ne lássátok a sápadt lázadót,
kinek a szíve gyermekek szívével
fáj, hogy a fűre lépni nem szabad,
s a korláttól is rendőr hajtja el:
ne nézze, hogy az urak játszanak.*

*Csak játsszatok, ti gyarmatos urak,
pólódresszes balkáni angolok,
ne izgasson benneteket, hogy én,
együgyű költő, mit is gondolok.
Hisz messze vagyok, messzebb tőletek,
én, én, a puszták felszakadt fia,
mint lovak csutakolója és mint
a maharadszától a pária.*

*Éljetek a szép napokkal, urak,
játsszatok míg be nem borul az ég,
sáros nem lesz a Vérmező és csúszós
törvényhozó kezetekben a fék.
Míg meg nem ered az őszi eső,
a Vérmezőre le nem hull a hó,
míg el nem fogy a zab, a türelem,
s ki nem döglik alólatok a ló!...*

Angyal

Zentai László

A kápolna titka

Endre, a feleségével és néhány felfedezőkedvű munkatársával elsétált a képzeletbeli határvonalig. Addig a bizonyos hajdanában létezett ezeréves határkőig, amelynél hatalmas erődrendszert építettek ki a visszacsatolás évében. Talán itt lehetett vége a székelly világnak is, mert innen már csak a hallgatag, kéklő hegyeket lehetett bámulni, meg még tovább, egyre délebbre, a Kárpátok nyújtózó vonulatait. „Az ott már Románia!” – mutatták egymásnak néhányan. Endre nem mondta, hogy ahol állnak, az is, csak gondolta. Mentek az aszfaltúton, alig jártak autók. Egy helyi ismerősük idegenvezetőként kísérte őket, afféle jószolgálati büszkeséggel. Nem igazán ismerték egymást, mégis úgy diskuráltak, mintha már évtizedekkel korábban is erre hozta volna őket a jó sors, hogy találkozhassanak ezzel a Csíki-havasok között megbúvó faluban nevelkedett székelly emberrel. Tán az is lehet, hogy már a második nagy háború idején is erre hozta őket a balszerencse, és nézték az értelmetlen, ádáz öldöklést, a nagyok ostoba játékait, azokat a harcokat, amelyet azzal a Galíciából ide vezényelt magyar hadosztállyal vívtak meg, amelyeknek esze ágában sem volt az oroszokkal háborúzni, meg éjjel-nappal dagonyázni a lövészárkok sártengerében.

– Talán éppen itt, ennek az útnak a végében lehetett az a lövészárkok. Akkoriban úgy mondták a filmhír-

adókban, hogy Árpád-véddvonal, amelyben az ifjú katonaemberek beleszaladtak abba a gyönyörű tavaszba... – nézett kíváncsian körbe Endre. – Az apám 1944-ben, az egyik reggel, amikor végre a nap is kimerészkedett az égre – mutatott föl a mellette bandukoló idegenvezetőnek –, fejmagasságban kiemelkedett a védősáncból. Nézte a felkelő napot. Csend volt és állóháború... Jó apám abban az időben már nagyon szerelmes volt egy gyönyörű lányba a nyugati országrészben, a leghűségesebb városban, ahol egy papírkereskedésben tüsténkedett az a búzavirág szemű teremtes, akit Ottíliának kereszteltek a közeli Lajtaszentmiklóson. Nagyon beleromantikázott abba a környékbe világba! – emelte meg a hangját. – Annyira, hogy az orosz lesipuskás le is szedte. Szerencséje volt, mert csak súrolta a koponyáját a mesterlövész golyója. Nem hatolt a fejébe, mert akkor én most nem lennék itt István bátyám társaságában.

– Tudja, István! – szólt hirtelen a csíki emberhez Endre felesége. – Az én uram annyit tud mesélni az apjáról meg az édesanyjáról, hogy azt maga el sem tudja képzelni – mondta nevetve. – Pedig most ezt a tündérváros vidéket kellene a maga csodájában magához ölelnie.

– Azt teszem, kicsikém, de az apám gyerekkoromban többször is mesélt nekünk erről a helyről, a háború rettenetesen szomorú eseményeiről, a

borzalmakról, a szenvedésekről, arról a kis kápolnáról, ahova istentiszteletre jártak reggelente, s persze a napkeltékről is... – nevetett a feleségére.

A csíki ember hagyta beszélni Endrét, mert tudta, nagyon fontos az ember életében, hogy mindent ki tudjon magából eresztetni. Mindent, aminek odakinn van a helye. Nem jó, ha a Jóisten földi teremtménye csak úgy „bétemetkezi magába” azt, ami egyébként kikíváncozna. Merthogy ez a világ már nagyon uniformizált, amelyben a kitárlkozást butaságnak, egyszerűbben hatökörségnek nevezik. Ostobaságnak, ami védtelenné tesz, ami stigmaként jelölődik a homlokunkra, ha már gyékényen áruljuk az életünket. Ilyesmit gondolt István, aki nagyon megszerette az utóbbi évtizedekben idejáró fővárosi házaspárt. Lassan negyedszázada, hogy egyre sűrűbben jöttek Endréék. Irma családjában többen is innen kerültek át Magyarországra, de nagyon szétszóródtak a világban, mert a második világháború és a forradalom után négy unokatestvére is Európa más-más országában telepedett meg végleg. Ő nem tudta volna elhagyni a hazáját, mert már itt született, de a gyökerei persze egyre gyakrabban visszahúzták Erdélyországba. Talán ez ösztönözhette őket, hogy minden esztendőben, ha nem is mindig a csíksomlyói búcsú időpontjában, egy hetet eltöltsenek Erdélyben.

Farkaslaka volt az egyik bázis, ahol István unokahúga szállásolta be őket, s ha éppen nem úgy jött ki a lépés, akkor Sepsiszentgyörgyről indultak körbejárni ezt a gyönyörűséges vidéket. Endre jobban szerette Farkaslakát, mert ott nagyobb volt a csend, jobban érezte az erdő mélyhangú suhogását,

az emberszavak is tagoltabbak és szívet melengetőbbek voltak, no meg Helga, a ropogósarcú, mindig fejkötőben szaladgáló unokahúg is vonzotta. Nemcsak zamatos beszéde, nemcsak a ruházata, nemcsak a kedvessége – amely olyan természetes volt, mint a frissen lecsapódó harmat –, hanem a saját főzésű áfonyapálinkája egyszerűen elbűvölte Endrét. Helga kevés beszédű, halk szavú teremtménye volt ennek a külső Küküllőt ölelő vidéknek. Minden esztendőben kísétáltak a templomkertbe ahhoz a fához, amelynek tövében Tamási Áron alussza örök álmát. Leterítettek egy pokrócot, rátelepedtek és nézték a gyönyörűséges vidéket. Beszédes volt minden ház, minden istálló, a porták rendezett világa. A kakaskukorékolás olyan éles hívóhanggal verődött vissza a hegyoldalból, hogy a falu jércéi azonnal sorba állították magukat. Helga mindig kivitte magával a pálinkás butykost, három kerek formájú poharat és egy fémborítású szelencében áfonyaszemeket, amelyek ettől a nemes párlattól egyszer már megráncosodtak, és belőlük egy-egy szemet a poharak aljába dobott. Megúszhatta őket, hogy újra részek legyenek. Így nyújtotta a poharakat a vendégeinek, s már koccintott is velük:

– No, az egészség vigyázza kendteket, Endre! Aztán ha hazatérnek, ott is tartsa meg magukat!

– Úgy legyen az veled is, Helga! – válaszolta Irma. A kezében élesen csilingelt, bongott az üveg pohár.

Endre csak nézte a két nőt, és gondolataiban újra visszatért az Árpád-vonalhoz. Ahhoz a helyhez, ahol az apja először sebesült meg, mert a feje vadászoknak akkortájt nem sikerülhetett mindegyik lövése. Az motosz-

kált a fejében: vajon miért vitték olyan messzire a sebesülteket, miért kellett Máramarosszigetre szállítani az édesapját? A Jóisten biztosan ezt akarta és így rendezte, mert a kórház alig hatvan kilométerre volt a szülővárosától. Hamar tudomást szerzett róla a család, mert az egyik városbéli katonatársát – akinek tányérakna roncsolta szét az alsó lábszárait – hazaküldték és végleg leszerelték. A sebesült számára befejeződött ez az értelmetlen háború. Tőle értesültek az otthoniak. Imre, a legidősebb bátyja, aki élelmezésvezető volt a Tisza-parti kisvárosban, egy katonai tehergépkocsival rögvest oda-szárguldott a máramarosi kórházhoz. Többször megjárta ezt az utat, és jóféle füstölt sonkát, a februári disznóölésből megmaradt prérést és tokaszalonnát hozott az öccsének meg a szobatársainak, hogy erősödjének azok a katonáemberek. Bár tiltották a tábori kórházban, de egy kisebb demizsonban szilvapálinkát is vitt a sebesülteknek.

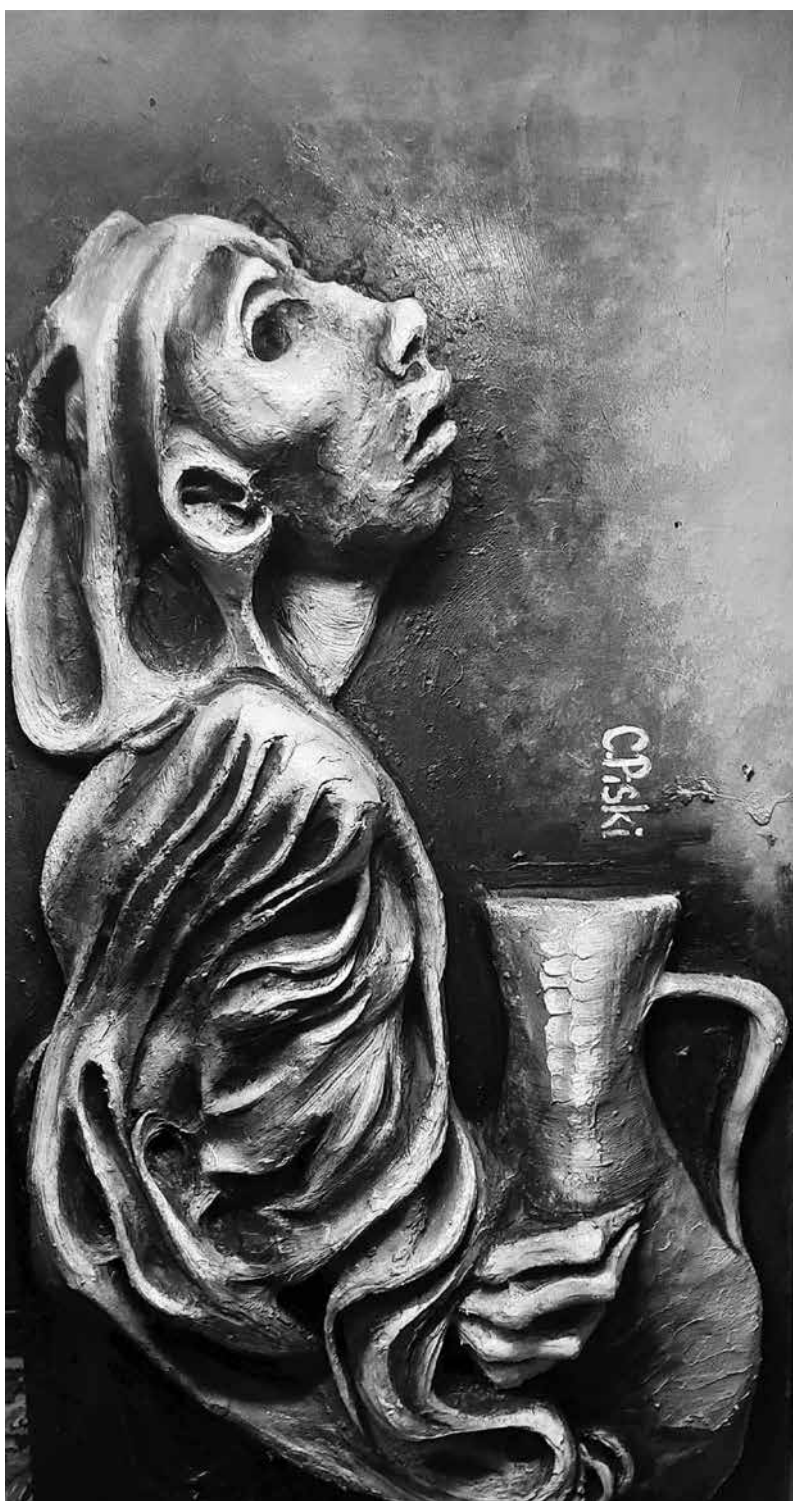
Néhány hét múlva, amikor felépült, szabadságos eltávoztatást adott apjának az ezredparancsnok. Endrének többször mesélte, hogy egy egész csapat fogadta a szülői háznál. Hósként üdvözölték, az édes szülein kívül a szomszédok is általjöttek köszönteni. Persze nagyobb részt a hadi helyzet érdekelte őket, mert nagyon féltek a muszkáktól. Ahogy közeledett a front, egyre több rémtörténet keringett arról, hogy azok a barbár katonák minden asszonyt meghágnak, s a munkaképeskorú embereket „málenkij robotra” viszik a messzi Szibériába. Különösen azok voltak nagy hanggal, akik az első háborúban orosz hadifogságba kerültek, s megjárták a szibériai fogolytáborokat. Imre bátyja vitte vissza az apját a frontvonal mögötti

településre, mert tovább nem engedték. Onnan a hadtáposokkal érkezett vissza az alakulatához...

– Endre! Maga nagyon elkalandozott az emlékeiben! – kiáltotta nevetve Helga. – Csak nem a pálinkámmal van baja? – kérdezte majdnem számonkérően, merthogy ő bizony nagyon elsajátította a pálinkafőzés fortélyait. Nagybátyjától, Istvántól kapta azt a vörösréz lepárlóberendezést, amelyben soha sem kozmáltatta oda az áfonyacefrét. Meg különben is! Az nem is székely ember, aki nem tud pálinkát főzni. Aki elbaltazza, az vessen magára! Annak az esze meg a szíve sincs a helyén, mert abba a pálinkába Erdélyországot kell bézamatosítani!

– Dehogy, Helga! Remek a pálinkája! – mentegetőzött Endre. – Tudja, folyton azért viszem magamat az emlékek ciradás kacskaringóiba, mert bizonyosságot akarok szerezni azokról a helyekről, azokról a tárgyakról, épületekről, elárvult magyar katonatemetőkről, amelyekről az apám mesélt – magyarázta. Köhintett egyet, majd így folytatta: – Gyerekkoromban tátott szájjal hallgattuk szegényt, de el sem tudtuk képzelni, hogy léteznek azok a helyek, azok a kék párában úszó hegycsúcsok, a nagy hasadékok, melyeket a Jóisten vágatott csak azért, hogy könnyebben átvonulhassanak Csaba királyfi katonái – nevette el magát és egyúttal helyeselt a saját felfedezésének.

Szünetet tartott, mert úgy gondolta, hogy így jó, hogy így helyes és így tudja magával ragadni a társaságát. Hirtelen, minden átmenet nélkül magához ölelte mindkét asszonyt. A felesége értette a dolgot. Helga meg úgy gondolta, hogy akkor neki is igazodnia kell ehhez a nagy kebelbarátsághoz. Ha a magyar-

A Jákób-kútnál

országi barátja így akarja, akkor azt neki tiszteletben kell tartania. Elvégre a vendégek mindennél fontosabbak. Errefelé értük és velük forog a világ. Meg azért, hogy segítsen marasztalni őket, de azt úgy tegye, hogy mindnyájan elégedettek legyenek vele. Az ölelés dolgát pedig a lelkében hamarjában elboronálta. Ismerte már Endrét, bizonyos dolgokban talán jobban is, mint a felesége. Megérezte, hogy ez a férfi mélységesen tiszteli az ő tündérházáját, és nemcsak látni szeretné ezt a vidéket, hanem meg is szeretné ismerni. Meg akarja eleveníteni apja hajdanvolt történeteit a maguk tényleges helyszínén, a maguk tényleges valóságában. Visszapörgetni az időt, hogy benne élhessen, hogy megérinthesse az apja fiatalságát, ami a küzdelmében is benne él tovább. Mesélte Helgának az egyik este, hogy már évekkel korábban eljutottak a történelmi határra, de csak tavaly fedezte fel azt a kápolna melletti gazzal benőtt, apró temetőt, amelyben az első háborúban elesett magyar katonák kőtabláiról megpróbálta valaki módszeresen kivésni a neveket, de mivel nem sikerült, ezért megfordította a sírköveket és román katonaneveket vésett rájuk.

– Micsoda aljasság! Micsoda elvete-mült gonoszság kell ahhoz, hogy azoknak az embereknek a neveit, csak azért, mert magyarként haltak meg, eltüntesse! – háborgott indulatosan. – Mondja, kedves Helga! Mennyit árthatnak még annak a másik nemzetnek ezek a száz esztendeje elesett emberek?

– Csodálkozik, barátom? – kérdezett vissza Helga. – A gyulafehérvári székesegyházban már a törökök is el akarták tüntetni a Hunyadiak szarkofágjáról az arcokat meg a feliratokat.

Azok vallási megfontolásból, emezek meg rossz lelkiismeretből tették. Az eredmény ugyanaz, csak néhány száz év szaladt el közöttük.

Mindketten elfogadták a másik érvelését. Igaz, Endre egy kicsit egykedvű beletörődésnek érezte Helga választát, de túllépett rajta. Talán az vigasztalhatta, hogy az arra járó magyarok ezekre a sírkövekre nemzetiszínű szalagot kötöttek. Amolyan kokárdafélét, amely az emlékezetet erősebbé formálta a féktelen gonoszkodásnál, az élők gőgös gyarlóságánál.

Majdnem mindig annyira belemelegedtek a késő délutáni beszélgetésbe, hogy gyakran már a hegyoldalban rájuk telepedett az este. A hold világított a ruhájukra, ahogy ereszkedtek lefelé a meredek ösvényen a faluba. Amikor hazaértek, Helga rögtön begyűjtött és vizet forralt a tűzhelyen. Egy kanálnyi sót öntött rá, majd megvárta, hogy buzogjon. Közben Irmának magyarázni kezdte a puliszkakészítés fogásait:

– Ha már nagyon forr a víz, akkor kicsit csendesítem, és a tetejét vékonyan megszórom egy maréknyi kukoricaliszttel. Pillanatok alatt hárttyika képződik rajta, amelyre aztán egyenletesen rászórom a többi lisztet, amely megmaradt a kimért mennyiségből. A hárttyika azért kell, hogy fenntartsa a víz felszínén a kövére dagadó puliszkát – mondta szemléletesen.

Közben Endre akkorákat nyelt, hogy megemelkedett a gigája.

– Mennyi ideig kell főzni? – kíváncsiskodott a vendég asszony, aki életében még soha nem főzött ilyen ételt.

– Húszerpcsnél csak akkor főzöm tovább, ha nagyobb buckát akarok csinálni. Közben állandóan locsolgatom a saját levével, sőt meg is szoktam for-

dítani, hogy mindkét fele megfőjön rendesen – nevetett Irmára. – Nem olyan ördögös. Ha megfőtt, leöntöm a levét, a puliszkát darabolom és annyi levet öntök rá, amennyit fel tud szívni. Juhtúró nálam mindig van a háznál. Így fél óra alatt kész a meleg vacsora – magyarázta.

A kirakott fatányérokból hamar eltűnt az adag, nem kérte magát az étel, de ők sem amazt. A hasukban dagasztották tovább a juhtúrós kukoricapuliszkát.

A hold erős fénnel világított be a hálósobába. A csillogó holdsugarak a keresztgerendákon táncoltak, majd egy meredek kunkorral rábuktak a vizeskancsóra, amelyről azonnal visszaverődtek a frissen meszelt hófehér falra. Villózódtak, mintha a mosolygás fodrait eregetnék. Irma nagyon elfáradt, mert azonnal elaludt. Endre csak feküdt az ágyon és nézte a visszaverődő sugarak egymást kergető játékát. Próbálta összerakni, emlékebe szedni aznapi élményeit. Eszébe jutott megint az a határ menti út, amely mellett három, teljesen egyforma kétszintes ház állt. Jellegzetes, sátozott, cölöpfából ácsolt építmények, melyeket a kocsi ablakából többször megfigyelt. Gyönyörű, faragott homlokzatukat vette először észre. Olyan érzése volt, mintha már látta volna ezeket az épületeket. Nem képeslapokról rémlett, nem Istvántól, az idegenvezetőjétől hallott ezekről a kaszárnyaszerű házakról, hirtelen hatalmába kerítette a felismerés: ezek lehettek azok a laktanyaházak, ahol a frontvonal idején elszállásolták a hadtest tisztjeit és tiszthelyetteseit. Az apja mesélt róluk először, mert reggelente innen, ezekből a házakból indultak misére a kápolnába. Mára

lakatlan, pókhálós arcú remeteként őrizték azt a képzeletbeli határt. Talán elfelejtették a feladatukat, és eltemették a hajdani katonák mély sóhajtásait. Gondos kezű utódaik bedeszkázták a földszinti ablakokat. Körülöttük zölden virított a térdmagasságú gaz. Látszott, hogy nagyon magukra hagyták ezeket az épületeket, elárvultan, gazda nélkül várják az elmúlást. Az első ház mögötti kerek kút minden oldalát teljesen benőtte a moha, a kávját is körbeölelte a felkúszó vadpáfrány...

„Miért nem mentünk be a kis kápolnába?” – gondolta. „Az utóbbi években, ahányszor arra jártunk, mindig betértünk” – tűnődött tovább. Nem írta feledékenységük rovására, mert hogy ahhoz még túl fiatalok voltak. Mégis bosszantotta, hiszen visszafelé jövet megállhattak volna az út melletti épületnél. Emlékezett, hogy évekkel korábban, a miséző oltárral szemben – félkörívben – fából ácsolt karzaton haladtak el Krisztus stációinak gyönyörűen megfaragott domborművei előtt. Árpád-kori freskókon az apostolok arcásai néztek velük szembe a csupasz oldalfalokról. Nemrég szabadították ki őket a restaurátorok. Majdnem ötszáz évig rejtőzködtek a festékrétegek alatt. „No, majd a hétvégén visszamegyünk” – nyugtatta magát. Már éjfél is elmúlt, amikor elaludt. Még tompán hallotta azt a vad kutyacsaholást, amit a szemközti hegyoldal valamelyik háza felől kergetett errefelé az éjszakai szél.

Napokkal később Helga hívta a nagybátyját, hogy a vendégek megint visszavágnak arra a történelmi hátszélre. István annyit üzent, hogy jöjjenek csak a hétvégén, majd addig kimászik abból a nyári náthalázból, ami úgy ágyba döntötte, hogy a szom-

szédokat kellett segítségül hívni. Nem ő nyomta az ágyat, hanem az nyomta őt! Amikor végre elengedték egymást, István nevetve rugdosta meg az ágy lábát, és huncutul odamondott neki:

– No, azért! Különben pedig rúgjon meg a ló!

Válasz nem érkezett, de amikor visszaült az ágy szélére, hogy megigazítsa a hatalmas tollpárnákat, nagyot reccsent. Talán így akarta tudomására hozni, hogy a dédőregapja nem azért csinálta ezt az ágyat, hogy bárki rugdalni merje.

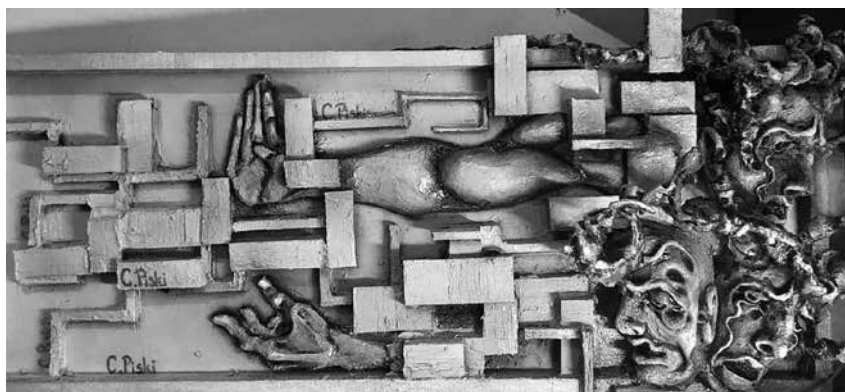
Vasárnap korán elindultak, mert meg akarták tekinteni a rézágyúöntő Gábor Áron szülőházát, ha már Kézdivásárhelyen vezet át az útjuk. Megálltak ebédelni, majd amikor a déli harangszó után egyet kondult a kápolna apró harangja, ott álltak a feljáratí lépcsőnél. István pár percet késett, de megmagyarázta. A szomszédja végre visszahozta a gyaluját, s erre kellett inniuk egy-egy kupicányi áldomást. A nehéz, kovácsoltvas keretes tölgyfaajtón keresztül együtt léptek a szentélybe. Odafönn, a karzat keskeny ablakrésein beszűrődött annyi fény, amennyi bevilágította az oltárt, meg a hívek padsorait. A legélesebb fény a mészkőből faragott, puritán szó-

székre vetődött. Rajtuk kívül senki sem tartózkodott ott. A régi ácsmesterek kezét dicsérte, hogy súlyuktól és lépéseiktől sem nyikorgott a karzat, inkább tompán elnyelte a cipőik kopogását. A második padsor szélén ültek le.

Endre az imára kulcsolt tenyereire támasztotta az állát. Megint, újra ugyanaz a különös érzés fogta el, amit a kaszárnyaházak előtt érzett. Folyton az motoszkált a fejében, hogy ő már járt itt, valamikor régen. Itt, ebben a kápolnában, itt ült, ebben a padsorban. Irma csúszott legbelülre, mellette az idegenvezetőjük, István ült, Endre pedig a padbelépő szélső ülőhelyén foglalt helyet. Mindhárman imádkoztak. Felesége hirtelen áthajolt István mögött és a férjének félig hangosan súgta:

– Bandi! Nézzed csak! Ide, a padra égette valaki az édesanyád nevét – folytatta egyre hangosabban. – A keltezés is itt van még alatta: 1944. március 18.

Endre gyorsan megkerülte a padsort, mert a másik oldaláról akart a felesége mellé beülni. Nézte a majdnem hét évtizeddel korábbi feljegyzést. Az apjáé volt, aki kétezer kilométerrel odébb, már húsz éve együtt nyugszik Ottíliával. Néhány percig egyedül hagyták a kápolnában. Hangtalanul sírt...

Útvesztő

Az angyal

Kisded Jézus

Lipcsei Márta

Életlánc

*a csendben a nevetés
zokogás is benne van
mozdulatlan levegőben
az ölelés kandikál*

*hideg van még de itt a nyár
öröm remeg az ölekben
nyílik a zár a szívekben
fény ugrik a tekintetbe*

Nagyvárad, 2023. 03. 10.

Katonadal

*játszunk játszunk
ki repül?
repül repül a madár
ágyúgolyó is repül
megöl megöl sok embert
fiatalt és öreget
gyereksírástól se fél
füstölve házakat ér
ágyúdörgés remekül
sok madárdalt is megöl*

*bánatvirág ágakon
muzsikál a végre
halál csörgőkigyója
béke kebelébe*

*játszunk játszunk
kérdőzt
emberit és bűnöst
mikor lesz már vége?*

*ecc-pecc bejöhetsz
innen élve nem mehetsz*

Nagyvárad, 2023. 03. 11.

Érdekességek

*az árnyak is értenék
a felszínes dolog nem érték
lehet a felhőben jársz
enyhe szellőben holdat találsz*

*az élet húrja is pattanó
elindult régen a hajó
sok hallal teli már a háló
a világablak suttogó*

*lehet a nincs is valami
az elveszett semmi vakít
történetek rég megírva
érdekesebb így lesz a ma*

Nagyvárad, 2023. 03. 13.

Üzenet

*fénytorlaszok a szó peremén
vízszintes függőleges szálak
a kezdet és a vég mint fehér
jelkép időt kavár magának*

*hull a kegyelemzápor
langyos félő magányok
a század tekintetén
át üzennek a mának*

*néha úgy marad minden
a változás ellenzése
engesztelés a mély csöndre
semmittevés álomkincse*

*fölfokozott ébredések
pörögnek lazán zörögnek
fekete körök éledések
szűrik a lélek-egészet*

Nagyvárad, 2023. 03. 24.

Hiányok

*már csak a szavakban lakunk
építünk félszárnyú időt
a hiányok sokasodnak
békére vár itt minden nap*

*megjárjuk most a Golgotát
lángolva szállnak madarak
hiszik szárnyuk újból kinő
s övék lesznek égi szavak*

*az Isten is hátat fordít
világ nyakán a vég ordít
búcsúzik a meleg halott
nem tudja hogy ellenség volt*

Nagyvárad, 2023. 03. 25.

Pánik

Kovács-Széles Andrea

Vigyetek Kijevbe!

Most tűzszünet van. Az is lehet, hogy béke. Most haza kellett jöjjenek... Miattam... Most egy asztalhoz kell ülniük és egymás szemébe nézni.

A nevem Rabán, és nyolcvankét éves vagyok. A feleségem húsz éve meghalt, és ennek a két bekeseredett embernek vagyok az apja. A lányomnak Eszter a neve, a fiamat Tamásnak hívják. Hat éve nem találkoztak, és nem is beszéltek egymással. Szép kis bagázs ez... Csak annyit tettem ezelőtt hat évvel, hogy felajánlottam a szántóföldet, a gyümölcsöst, a kertet annak, aki maradni akar... A „maradni” szót átokként értelmezték. Húzta már mindegyiket a nagyvilág... Hát odébbálltak. Egyedül maradtam itt-hon a kutyával... Fekszem. Most már egész nap fekszem... Rákom van... Gyomorrák. Néha úgy teszek, mint ha aludnék, s hallom, ahogy csendben beszélnek egymással munkáról, gyerekről, rohanásról meg rólam... És ez is valami. Lassan elfogy az út... a vége felé tartok. Tudják ezt ők is, de nekem szépen hazudnak a gyógyulásról... Esztinek nehezebben megy, ő közben nyeli a könnyeit, próbál mosolyogni, és békésen beszél a felépüléséről... Most iszonyatos fájdalmam van, hideg ujjaimmal mardosom a dunyha tetejét... Mindig hidegek a kezeim... Régen magas, derék ember voltam, mint egy sziklatömb. Amikor bementem valahová, látszott, hogy megjött egy ember. Az Rabán volt. Rabán, az

ember... Ez itt egy én-maradvány. Még csontban és bőrben. Ha csendbe vagyok pár percre, az a kín miatt van...

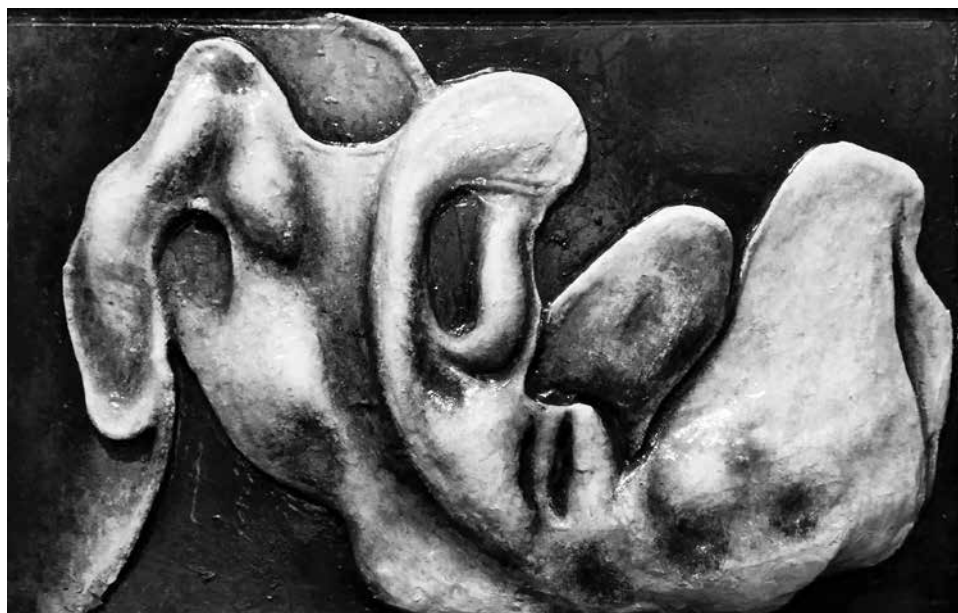
Aztán elmúlik egy rövid időre. Hálás vagyok, hogy tudok gondolkodni, hogy értek mindent, hogy ép ésszel bírok. Tévé nézek... Híradót... Azt mondják a gyerekeim, hogy ezzel elterelem a gondolataim, s nem figyelek arra, hogy fáj... Hülyeség. Erre muszáj odafigyelni... Látom a tankokat... Háború van. Háború van Ukrajnában... Nem eszem és nem beszélek a gyermekeimhez. De egy kérésem még van, és azt naponta többször elismétlem, olyankor, amikor kegyetlenül fáj a gyomrom meg minden odabenn, akkor annyit mondok nekik: vigyetek engem Kijevbe! Azt hiszik, félrebeszélék, lázat mérnek, de nincs lázam, és magamnál vagyok. Én csak megállnék ott egy sarkon... Kijev egyik utcáján, ott, ahol már senki se áll, ahonnan már mindenki elmenekült, ott, ahol egyre gyakrabban lőnek... Vigyetek Kijevbe! Hadd álljak ott az utcasarkon, hogy eltalálhasson egy golyó... Fájdalmat szüntető, életet ontó puska golyó... Meleg enyhülést hozó... Elernyedtest nyugalma... Csend... Soha nem vágyódtam el innét sehova. De most vigyetek Kijevbe! Odavágynom a dübörgő tankok elé... Ez a fájdalomba rogyant test legyen a célpont... Mit se hagynék itt magam után... Se értem síró asszonyt, se árvát... Lőj már, te istenverte kéz!... Célozz!... Nem lá-

to, az élet mennyire fáj? A légzés is, a mozdulat is, egy korty víz is... Megint vért hányok... Simogatják hideg, nedves homlokom... Beszélnek hozzám arról, amiben ők maguk sem hisznek. Keresem a tekintetüket, de néha nem találok sehol, pedig itt vannak az arcom előtt. Én már sokkal messzebbre nézek... Alig van hangom... Suttogom csak: Vigyetek Kijevbe!... Tudom, ott már várnak rám a tankok... Ma oxigénre tettem, hallom halkuló sziszegését... Fáj... Nagyon fáj... De nem ezt suttogom-nyögöm nekik, hanem a vágyamat... A reményt, amire ki vagyok éhezve... Remélem, elvisznek Kijevbe. Mert ezt ők sem nézhetik fájdalom

nélkül... Nekik sem könnyű, amikor eltorzul az arcom a kintől, és csak maradok a dunyhát. Ha már nincs megváltást hozó tű, befecskendezett vég, méltósággal lerövidített út... Legyen meg hát az én akaratom. Kékes, elvékonyult a bőröm... Üzeni a testem, nem kell több oxigén. Én, Rabán, az utolsókat lépem ezen az úton... Talán a legeslegvégén vagyok... Vigyetek Kijevbe!... Hogy szabad legyek... szabad... kintalan... békés... Félig lecsukott szemem alól látom a híradó képeit... Látom, megállnak a tankok... És csend van... meleg csend... Kijev utcáin... Talán... tűzszünet van... az is lehet... hogy... BÉKE.

A csendes lázadó

Melankólia

Benő Attila

(Kialszanak történetek)

*Ki-tudja-hányadik felvonás után lehull
a csend-függöny. Véglegesek a rések.
Kialszanak történetek, helyzetek,
hangosított sóhajok, nevetések.
És nem jönnek a szereplők meghajolni.
Mintha várakoznál még a léptekre.
Távolodik a színpad. A taps is elmarad.
Mintha a szem új látásra ébredne.
Hol a népes közönség?
Hol vannak a feldőlt székek?
Miért nem világítanak
sehol a reflektorfények?
Mi lett az arcokkal és álarcokkal?
És az emlékek hol égnek?
Hol van a cél? És az út, a sok ezer?
És merre vagy te, aki még kérdezel?*

(Késő délután)

*A nagy kerek ég
szürke, kéktelen.
Hogy lerövidül
minden végtelen,
ha ránk sötétül
a sűrű jelen!*

(Csendélet)

*Az eldőlő vagy eltört poharak,
a kiürült, megrepedt palackok
megtölthetők-e újra
a kezdet derűjével?*

(Zuhanás)

*A fáról, felhők magaslatából
madárfióka zuhan, meg egy levél.
Egy pillanatba zárul a távol.
Csak a száradt levél az, mely földet ér.*

(Rendhagyó számítan)

*Az egyetlenegy több mint a kettő.
Visszatérőnél sűrűbb az egyszervolt.
Szemed sem érinti azt, ami elfolyt.
Időtlen lett, mi nem felejthető.*

Az ölelés

Szentgyörgyi László

Kemenes & Társai

Nagyiván, a városka neves ügyvédje azok közé a rendszerváltás után fényes karriert befutott figurák közé tartozott, akikre jól illett az úgazdag jelző. Úgy ismerték: olyan alak, aki felfele nyal, lefele rüg. Nagy ház, nagy autó: nagy pofa. Nagyképűségénél, arroganciájánál csak pénzéhsége volt nagyobb, azt hitte, az ember értéke egyenesen arányos pénztárcájának vastagságával.

Kemenes Iván, azaz Nagyiván apja is jogász volt, a Trianonban bekövetkezett nemzetszűnítés évében született. Szépen ívelő karrierjét a kommunista rendszer tette tönkre, „egészségtelen” társadalmi származása miatt az ötvenes évek legelején el kellett hagynia a pályát, méghozzá végleg. Attól a pillanattól már nem is igazán élt, legfennebb túlélte. – Nincs mit szépíteni: a sors kegyetlenül elbánt velem. Nem vagyok, soha nem voltam rebellis alkat, így hát „okosan” félreálltam, szabad folyást engedve az „új időknek” – foglalta össze az Öreg nem túl gyakori családi beszélgetéseik egyikén.

A történelem fricskáját élete végéig sem heverte ki. Egy alkalommal ugyan felkínálták a lehetőséget: nem vártak volna sokat tőle, mindössze annyit, hogy járjon nyitott szemmel, halló füllel, s ha gyanúsat észlel, jelentse. Viszonzásul esetleg visszatérhet a pályára. Az Öreg nem állt kötélnek, udvariasan ugyan, de határozottan utasította vissza az együttműködést.

Maradt nyugdíjazásáig a konzervgyár szorgalmas bérszámfejtője.

Gyermekeit – három fiúgyermeknek volt az atyja – igyekezett a műszaki pálya felé terelni, arra biztatta őket, hogy tanuljanak, szerezenek lehetőleg minél magasabb szakmai képesítést. – Vessétek eszetekbe, jelen helyzetünkben a magunkfajta szakmai érvényesülése csak akkor lehetséges, ha jóval többet tudunk, mint a többségi nemzethez tartozó vetélytársaink – magyarázta. – Magasabb képesítéssel alacsonyabb képzettséget igénylő munkát is el lehet végezni, fordítva ez nem érvényes – zárta érvelését az apa.

Nagyivánnal ellentétben, aki minden ellenérv dacára a jogi pályát választotta, a többiek hallgattak az atyai szóra: nem is bánták meg, hisz mondhatni háborítatlanul, viszonylagos anyagi biztonságban élhették a maguk szürke életét. Kivéve a dühöngő osztályharc éveit, amikor az elvtársak velük is éreztették, hogy egészségtelen származásuk miatt nem reménykedhetnek abban, hogy másokkal egyenlő bánásmódban részesülhetnek.

Nagyiván gyermek- és ifjúkorában megtapasztalta a kitaszítottságot, ami komoly nélkülözésekkel is társult. Apja még megtűrt segédmunkásként dolgozott a konzervgyárban, amikor a fiú elkezdte az iskolát. A tanci – egy döllyfős pártfunkcionárius elbizakodott felesége – minden adódó alkalmat megragadott, hogy éreztesse vele, nem

egyenrangú a többiekkel, és bár vágott az esze, akár a beretva, s a szorgalma sem hibádzott, mégsem adta meg neki a megérdemelt osztályzatokat. A gyereket kezdetben igen bántotta a dolog, de konok természete folytán nem adta fel, még elszántabban, alaposabban készült, mindhiába...

Negyedik elemista volt, amikor szinte mindenik osztálytársát már úttörővé, az akkori szóhasználat szerint pionírrá avatták, őt azonban nem. Akkor igen elkeseredett, apja alig volt képes megvigasztalni, pedig igyekezett... Ekkor engedte meg először magának az Öreg, hogy a maga személyes tragédiájáról – mert határozottan annak érezte – őszintén, kertelés nélkül beszámoljon a fiának. Természetesen csak annyit osztott meg a csalódott gyerekekkel, amennyi megítélése szerint rádöbbenhetette a valóságra, anélkül, hogy fölöslegesen veszélybe sodorná.

Mindaz, amit átélt, mély nyomokat hagyott Nagyiván lelkében. Aztán a hatvanas évek derekán bekövetkezett az „enyhülés”, ami megváltoztatta az ő életét is, hisz megnyitotta a kapukat az egyetemi tanulmányai előtt. Természetesen apja nyomdokaiba lépett, maga is a jogi pályát választotta. Törekvő, ambiciózus emberként olyan elszántsággal vágott az élet sűrűjébe, mint aki egymaga akarja kicsikarni mindazt, amit a sors szüleitől és tőle mindaddig igazságtalanul megtagadott.

A diploma megszerzése után – az elengedhetetlen kapcsolatok hiányában – jogtanácsosként helyezkedett el egy könnyűipari vállalatnál. Közel két évtizedig végezte a szürke, kevés szakmai elégtétellel járó munkát. A Csau-éra utolsó éveiben már sokszor

gondolt arra, hogy elhagyja a pályát. Az egyetlen érv, ami a folytatás mellett szólt: az egzisztenciális biztonság, ami a státus velejárója volt. – Nagy úr a megszokás – mondta sokat sejtetően Ivánkának, amikor a pályamódosítás, mindenféle életmódváltoztatás nehézségei kerültek szóba.

A '89-es fordulat után, amint lehetősége nyílt rá, ügyvédi irodát nyitott, igen széles ügyfélkörre tett szert, miközben a politikusokkal is jó, pontosabban: jól jövedelmező kapcsolatokat ápolt. A Kemenes & Társai ügyvédi iroda lassan kinőtte magát, számos alkalmazottat foglalkoztatott, s nem mellékesen igen jól hozott a konyhára, elsősorban Nagyivánnak és családjának.

– A fiatal ügyvédbojtárok egymás sarkára hágtak, komoly pénzeket áldoztak, nyilván a szülők zsebének terhére, csak azért, hogy Nagyivánnál jussanak gyakornoki álláshoz – mesélte egy, a konkurenciának dolgozó pályatárs.

Futott a szekér, és ez meglátszott Nagyivánék rohamos anyagi gyarapodásán is. Kezdetben műtárgyakba, majd ingatlanokba fektették pénzüket, aztán vállalkozásokba társultak be. Mindenbe belevágtak, ami anyagi haszon reményével kecsegtetett.

Nagyivánt a politika is beszippantotta, nyilván a tőle remélt anyagi támogatás reményében csábították maguk közé a minden hájjal megkent politikusok. Csakhát Nagyivánról minden elmondható volt, csak az nem, hogy könnyen átverhető lenne. Átlátott hamar a szítán, felismerte a mögöttes szándékokat, s könyörtelenül megkérte az „önzetlen támogatás”, azaz a párt helyi szervezete szponzorálásának árát.

Egy idő után maga is elhitte, hogy fontos, megkerülhetetlen tényező a politikában, hogy számít a szava. A valóságban pusztán a tőle remélt anyagiak miatt túrték meg maguk között, juttatták pozícióba – megyei és városi önkormányzati képviselőségig jutott, nem tovább – és hallgatták meg (vagy csak úgy tettek) a véleményét. Mivel híjával volt a pályához szükséges minimális tapintatnak, simulékonyságnak, kompromisszumkészségnek, rövid időn belül ellenségévé tette párttársait.

Lassan Ivánka is felnőttkorba cseperedett, szülei úgy döntöttek, az apa nyomdokaiba állítják. Szellemi képességei átlag alattiak voltak, ennek ellenére – elsősorban Nagyiván kapcsolatai révén – sikerült elvégeznie a jogi egyetemet. Hogy miként, az sokáig beszédtema volt a városban: a rossz nyelvek szerint apja megmozgatott mindent, csak végre sínen tudhassa a fiút. – Már zseni ifjúkorában hozzászokott, hogy mindent tálcán tesznek eléje, hogy semmiért nem kell igazán megdolgoznia – mondta Nagyiván egykori politikai ellenfele.

A sporttal is megpróbálkozott, no nem valamiféle belső indíttatásra, vagy mert különösebb tehetsége lett volna hozzá, hanem kizárólag apja ambícióinak engedve, aki fiában remélte beteljesülni fiatalkori álmait. – Nagyiván anyagi áldozatokat is kész volt vállalni – számos ifjúsági korosztályos tornán való részvételét finanszírozta a csapatnak, ellenszolgáltatásként Ivánka is pályára léphetett néha –, de a gyermek reménytelenül tehetségtelennek bizonyult, így hát feladták – jegyezte meg az egykori politikus.

Apja nagy elánnal próbálta tolni felé a társadalmi ranglétrán, megcsinálni a gyermek jövőjét, de Ivánka rendre csődöt mondott: valahogy hiányzott belőle az ambíció, ami Nagyivánt mindig is mozgatta, űzte az érvényesülés útján.

A politikai pályára is ráállították, de nem jutott messze: rendre rosszul ítélte meg a helyzetét, nem jól választotta meg a „szövetségeseit”. Hiába na, sem felkészültsége, sem érzéke nem volt a politikához. Egyedül a nagyképűség, kivagyiság tekintetében hasonlított atyjára. Ez okozta vesztét is.

Ivánkát egy magas kormánytisztiséget betöltő politikus szűk tanácsadói testületébe protezsálta be apja. Nem volt sok tennivalója, tanácsokért sem fordult hozzá a főnöke, viszont csicskáltatta kíméletlenül, rajta keresztül bonyolította le piszkos, de anyagilag meglehetősen hasznos ügyeit. Ivánka szemrebbenés nélkül elvégzett mindent, amivel megbízták. Esetenként csurrant-cseppent neki is. A tanácsosság viszont igencsak imponált, főleg a státust övező titokzatosság: fürdött benne, mint veréb a porban.

Csakhogy hirtelen arra ébredt, hogy korrupcióval gyanúsítják. A gyanúból rövidesen vád lett, abból meg ítélet. Ivánka pedig – apja tanácsára – külföldre szökött a másfél év letöltendő börtönbüntetés elől. – Nagyiván jelenleg azon ügyködik, hogy úgy állítsa be az esetet, mintha a „gyermek” etnikai jellegű politikai üldözésnek lenne az áldozata – jegyezte meg epésen a konkurens ügyvédi iroda munkatársa.

Nem kizárt, hogy ez is sikerül neki.

A kannibál politikus

Debreczeny György

elvégez helyettünk mindent

– Az Országút antológiája '20–'21 nyomán –

*és tudom hogy isten nem ejt hibát
a szemhéjain túli valóságból nem érzekelem semmit
gyerekkoromban sokszor hallottam énekeket
aztán ki-be jártak az évek
a tőzsdék egymásba zuhanása után
BOLDOGSÁG vagy SZERELEM titkos szavak
amiket nem betűtévészto istenek sem olvashatnak el
egyik kollégánk öt fejhargon visító kislányára gondolt
telt a hold és fogyatkozott azóta
azt mondta: emberek menjenek a dolgukra
mindenki a könnyeit meg a taknyát nyelte*

*aztán hamar belesötétedtek a tájba
és velük nem történik semmi évek óta
csak vigyorognak a másnaposságtól
közben Kós Károly sétálni indult megállott a dombon
istenő intett a leomló falaknak
a Kartács utcán beépítették a foghíjtelket
noistenáldjameggel kezet fogtak
a községházán meg a szövetkezetben
régebben zsebsakk volt nálunk vagy kártya de most egyik sem
négy-öt rikító sárga mellényes rendőr mutogatott
isten háza FELÉ hogy nem dőlt össze*

*szemem gyufával kiékelve olvasni kezdek
távoli idők tornyait
és a tányérsapka-gyűjteményemet sehol nem találtam
pörögtek a képek egymásból egymásba
ne legyen halotti golycs ne legyen lenyomata a tegnapunknak
a múlt biceg húzza a bal lábát és dadog
lélegezteti a gép a tartozást
ma nem ügyeletes az Elmúlás tivornyáznak a vénék
ma el sem égnek bár Éghetők
ma mindenki sírhat a maga örömére
egy történész barátom arra készül hogy bemutassa*

miként szötte át a magyar történelmet a széthúzás
későn talán de megértettük hol tévesztettünk utat
ropog a hó a talpunk alatt ismeretlen katonaszökevények
mintha beszélő vaddisznókat hallanék az ablakom alatt
nem volt itt leszámoltatás meg nyilvánosságra hozatal
napfény építette a kalóriát a búzába meg az almába
a kecskelábú asztal felett János pálinkát bontott
az esztétika oltárán mit áldozunk még fel?
amikor mindenkinek csöndben kéne tennie a dolgát
és tudni kéne féken tartani a szavakat

éppen számolgattuk mire lesz elég a pénz
próbáljuk letépni magunkról a korlátok végtelen szorítását
senki nem tudja lépésünk mekkora
olyan még nem volt hogy ne bújt volna elő a föld alól egy sírkő vagy
egy hóvirág
ami kedve szerint roppant össze minket
fehér mészkősziklák sokszorozzák a nap ragyogását
nem árt megtapasztalni hol is élsz
hogyan is működik a rendszer
a levél lehull a fáról a macska meg felmászik rája
egy könyv csukódásába zuhant bele az este
mint egy könyvnek lapjait látta a vizet fodrozódni

még nem érkeztem meg a jelenbe
igaza lett hát a magyartanárnőnek
a hatóság embere mindenkit igazoltatott
majd virágba borult
vén hegyek szent helyein
miközben két kézzel próbálta tárcsázni a 112-t
a homlokzat háromszögét és a drótkerítések folyosóját
tükörben ujjal mutogatok szőrös pofámra
elveszvéen szabadságvágyam útvesztőjében
de mégsem vihettem magammal tenyeremben azt a délutánt

furcsa évekre emlékezem
bocsánatos és megbocsáthatatlan bűnök erények
a pillanat partra sodorja a bomló hullá-múltat
mire eszméletét veszti a jelen
akár egy elveszettnek hitt szakrális PIN-kód
indulás előtt felfújjuk magunkat és a bicaj kerekét
s nénike nézi a bábeli zsidóvárárt teraszáról
most már nem köhög elhelyezkedik kényelmesen a korláton
vegyszerrel irtja ki a túlbujánzó sorokat

mert a hideg égbolt kemény zárkaajtó
de ami nem öl meg megerősít

nem tudjuk pontosan hová megyünk
meg kell vesztegetnünk az öröket
előtte még gyorsan óvodás kell legyek
hónom alá szorítok egy hatalmas görögdinnyét
határsértést reflektorozva rám villant még az alkonyat
ahonnan már nem lehet méltósággal kijönni
nagyapapa megmondta előre hogy vigyáznom kéne
gondolkodásképesnek maradni a buli adott pontján
a hibáinkból nem tanulunk és így tudunk egyhelyben topogni
körbe meg lázasan sok az orvosi maszk

ahogy görcsösen vonszolódunk
a Himnusz vagy a Szózat hangjaira
aztán hazamegyünk elolvassuk a Népszabadságot
este megnézzük a tévéhíradót
vagy ülünk egy templomban a padban
homlokunkról a verejték az imakönyvre csöpög
napról napra érzem hogy halványodom
nem lenne szabad most oldalra néznem
látni leomlott házfalat kifosztott ólat
szeresd hát hazádul kertet virágod otthonod ha van
kézműves játékszerek tornyosulnak a háborúban

fel kell derítened a régi utcák elbontott világok történetét
elmenni orvoshoz hasi ultrahangra
mégis lehangoló volna ha csak ennyi volna
a körmeim alá tapadt sárban elférne pár nárcisz is
zuhanyoznod kell a barna humuszban
vagy ülnöd az ágy szélén hosszú csíkos pizsamában
és erről egy használt fotó is megteszi
vagy egy testesebb pisztrángot megakasztani
esetleg kinézni a kémlelőnyíláson át
és legalább egy kicsit lefaragni a tudatlanságból is

hiába kereslek mindhiába Uram
pedig mindenki zsoltárt hallgatott
ájduldozz hogy olvastál róla egy szuperkritikát
sápadtan meggyötörten állandó hányingerrel küzdve
és kifogyott az elem a távirányítóból
inkább légy hologram a hold homlokán
se nappalra se éjszakára nem zárom kulcsra a kaput

*de a filmkészítők elmagyarázzák
milyen korszerűek a vadul kopogó gesztenyék
hátuk mögött az éj buja mészárszékei fölragyognak*

*az iratmegsemmisítő elvégez helyettünk mindent
az olvasókat elvarázsolja ez a korlátlan szabadság
ezt örököltük ezt akarjuk megtartani
de azért jó lenne hazaérni még a zápor előtt*

Függőség

Wessely Gábor

A magyar vibrátorkultúra

Rákerestem az intimtornára a neten, mert megláttam a kirakatban az Intimtorna című könyvet. Gondoltam, ha van intimtorna, akkor intimtornatanárnak is lenni kell. Vagy edzőnek, felkészítőnek, tanfolyamvezetőnek, trénernek. Van. Tanfolyamot hirdetnek, tíz óra alatt elsajátítható a lényeg: a medencealapi izomzat minden fontos elemének mozgatása. Elsősorban nőknek ajánlják. Segédeszközöket, például hüvelysúlyokat nem használnak.

Rákerestem a hüvelysúlyokra. Megtaláltam őket a péniszpumpák és G-pont-izgatók társaságában. A gésagolyók, más néven hüvelysúlyok a gátizmok erősítését szolgálják.

Tréningezéskor, álló helyzetben, a hüvely közepéig kell felhelyezni először az egyiket, s ha azt már 15 percig képes megtartani az ifiasszony, akkor a másikat is. Rendszeres használata legalább három hónapon keresztül javallott. Más eszközökkel, például vibrátorral együtt tilos alkalmazni.

Rákerestem a vibrátorra. Óriási kultúrája van nyugaton, de Magyarországon még a leghaladóbb körökben is tabu. Pedig számos előnye mellett az egyetlen hátránya, hogy függőivé válhatnak a hölgyek. Ha baráti körünkben kérdezősködünk – olvasható a neten –, azonnal kiderül, hogy a magyar vibrátorkultúra még messze elmarad a nyugat-európaiától.

Hajnali merevedés

A falusi embernek első a jószág. A román férfi is alighogy felkelt, kiement etetni. Pakolásza a táposzsákokat, de az egyik kicsúszott a kezéből, és „derékba törte” a férfiasságát, ami még a hajnali merevedés állapotában leledzett. Aztán orvosi bravúrral visszavarrták az ötödik végtagját.

Az egyik reggeli rádióműsorban adták közre a hírt. A két hímnemű, a

hatodik iksz felé közeledő – de elvileg még virgonc – műsorvezető elemében volt. Természetes dolog a hajnali merevedés – mondogatták, és sejteni engedték, hogy náluk a napi 25 órás készenlét sem elképzelhetetlen.

De azért érződött, hogy egy picit mégiscsak irigylük azt a „tagbaszakadt” fickót. Mert alighanem mesterkurzust tarthatna a pornófilm-sztároknak.

Mert úgy profi, hogy nem is profitál belőle. Csak örömmel kedvtelésből – ha megreparálják a zeneszerszámát. Mint kiderült, riporter uraiméknál a

hajnali merevedés nagyjából a fogmosás tájékán alábbhagy. Úgy látszik azonban, hogy a román parasztok nem mosnak fogat...

Átélés

Panaszkodik a pornósztárs hölgy a tévében, egy beszélgetős műsorban, hogy ő lehet bármilyen tehetséges, nem tekinti művésztársának a többi sztárost. Pedig hihetetlen átéléssel alakítja a szerepét. És rengeteg elismerést kap. Ebben a szakmában a nők az igazi sztárok, a férfiaknak csak annyi a dolguk, hogy „egy bizonyos testrészükkel” tegyék teljessé a produkciót.

De erre már a pornósztárs úr is közbeszól, hogy azt a bizonyos testrészt nem is olyan egyszerű ám a megfelelő időben a megfelelő helyzetbe hozni, amikor a filmforgató stáb ott köröz a

kamerákkal. Tehát a sikerben legalább akkora szerepe van neki is, mint a partnerének.

A vitát tovább bonyolítja a csacska műsorvezető, aki megkérdezi, hogy tulajdonképpen miben nyújtanak nagyot. Mert szerinte ezek a történetek egy kaptafára készülnek, nem szólnak semmi másról, mint a muflonvadászásról. Beszélgetőpartnerei azonban váltig állítják, hogy ők már nem egy(!) olyan filmben játszottak, aminek cselekménye is volt.

Vajon miért érez valaki késztetést arra, hogy Búvár Kundnak adja ki magát akkor is, ha víziszonya van?

Keresztény totem

Fábián Judit

Emberség

*Poros közönyt seper az őszi szél,
bottal bóklászó férfi arcán matat,
ráncaiba pajkosan fúj sarat
ébresztőként, virgoncabban bárkinél.*

*A hű barát botos bénát támogat,
színes hangcsövön át beszélgetnek,
a Fuvallat-zsengék merészebbek:
gally-gitáron adnak elő számokat.*

*Apátiába ütközik a szél.
Robotarcoknak hiába regél.
Zord járókelők nem értik a tréfát.*

*Botját égre emeli a béna,
tudja, szellőszárnyon ér majd célba,
közönyt tiporva folytatja a sétát.*

Gyógyulás

*Sólámpa – sötét légutak lámpása,
a hörgőket egyenként pásztázza.*

*Sógyöngyök apró szentjánosbogarak,
fényükkel flegma-falakat bontanak.*

*Mécses világít meg asztma-alagutat,
türelmesen rezgő lángja kutat:*

*légútbúvár – tüdőben narancsszín,
szemnek idilli a mécsesest-felszín.*

*Stressz-verejtékemből sötömb-izzadság,
cseppjei szorongásom ringatják.*

*Rettegésteli nappali álmaim
fújják el sötömb-őrizte lángjaim.*

Nedű

*Bárgyú beszélgetés elsietett mozdulatot tompít,
a flakon rutinosan csúszik ki-be a táskába.
Műbőr rejt Góliát-erőt.*

*Tájba olvadt pókok szeme a táskán,
ökoszisztémához idomul
a zöld palack.*

*Együgyű szavakban
düllöngélő mássalhangzók
bukdácsolnak:
varázslatos nedű
gyermeteg itatósai.*

Vihar

*Valóssá vadul a lelki
tornádó.*

*Tagbaszakadt gallyak repülnek
tehetetlen fatörzsről.*

Megbénul a rémület.

*Anyaföld siralmát
vonyítják a kutyák.*

Belső morajlás égis nő.

*Testünk menekítjük
instabilitásba.*

Szelfi

Szili István

Mózsai bá kerekei

Alighogy Kibédet elhagytuk, egy embert vettünk észre az országút szélén, aki valamiféle hatalmas bádoggal viaskodott. Igen, viaskodott: nyilván kisebbre akarta összehajtogatni az egykor tárolóeszközként szolgáló hullámbádoggal hengert. A forgalom gyér volt, megálltunk hát az út szélén, és Tamás kiszólt a vezetőülésből, segíthetünk-e neki. Akkor láttuk csak meg, hogy egy idős, félszemű emberrel van dolgunk. Egy ideig gyanakodva nézett bennünket, nem is akart kérdésünkre válaszolni. Aztán mégiscsak meggondolta magát:

– Segíthetnek, ha annyira akarnak...

Így hát segítettünk neki. Otthoni példák alapján azt gondoltuk, hogy valamilyen fémhulladékgyűjtővel van dolgunk. Ezt a mesterséget odahaza leginkább a cigányok gyakorolják, de az öregről lerítt, hogy nem tartozik közéjük. Miután sikerült az egykori bádoghengert négyszögesíteni, az öregúr egy fa alá vitte, ahol már csinos kis bádoghalmaz rozsdásodott. Nyilván majd eljön érte egy kordéval. Már éppen el akartunk köszönni, amikor az öreg arca felderült:

– Szovátára mennek, úgy-e? Nem vinnének el addig?

– Oda igyekszünk. Hát persze, hogy elvisszük Szovátára. Üljön csak fel!

Az öreg egy tízlejest szorongatott a markában, amit idáig akart adni. Persze nem fogadtuk el.

– Tegye csak el, jól jöhet az még máskor...

A rázós, döcögős úton (ez még jóval az út megjavítása előtt történt) kérdegetni kezdtük az öreget. Először is hogy mit akar kezdeni a bádoggal.

– Hát odahaza van egy jókora vízikerekem. Meg több kisebb is. Azokhoz kell a bádóg, mert hamar széteszi őket a rozsdá.

Nem firtattuk, miféle vízikerekről lehet szó, de titokban már egyre gondoltunk: jó lenne azt közelebből is megnézni. Azt azonban, hogy hol is található az a bizonyos „odahaza”, megkérdeztük.

– Hát Szolokmán. Egy eldugott zsákfaluban. Makfalváról visz oda az út.

Azt nem tudtuk, Makfalvától hány kilométerre esik Szolokma (legalább nyolcra), de azt igen, hogy mennyit jöttünk Makfalva óta. Vagyis 10 kilométert. És ezt a távot (azaz 18 kilométert) mindvégig gyalog tette meg! Szovátáig még legalább tíz volt hátra.

– Mi dolga van Szovátán? – kérdeztük továbbra is gyanútlanul.

– Hát a szomszédom megkért, hogy vegyek neki dughagymát. Talán a szovátai piacon kapok.

Mert Makfalván nincs. Hiánycikk – azt mondták.

– És maga képes volt ennyit gyalogni egy kis dughagymáért?

– Mit tehet az ember? Útközben még egy kis bádogot is gyűjtöttem!

Akkor már tudtuk, hogy mi a teendő. Megvárjuk, amíg az öreg bevásárol, és elvisszük Szolokmára. Útközben

felszedjük a bádograkományt is. Szolokmán, ezen az ősrégi településen aligha fordulnak meg sokan.

Közben a nevét is elárulta:

– A szomszédaim Mózsi bának hívnak. Azt meg, akinek dughagymát akarok venni, azt meg Áрпи bának.

Közben megérkeztünk Szovátára, és a Medve-tó helyett a piacot kerestük.

– Mózsi bá, mit szólna, ha innen hazavinnénk?

– Hát a' bizony jó lenne, de én azt nem tudom megfizetni!

– Nem is kell. Magának csak annyit kell cselekedni, hogy odáig kalauzol bennünket.

– De hát miért akarnak Szolokmára eljutni?

– Hát talán azért, hogy lássuk a maga „vízikerekét”.

– Hogy nekem minő szerencsém van! A Jóisten vezérelte magukat erre felé!

Leparkoltunk, és magunk is szétnéztünk a piacon. Nem volt valami felemelő. Giccsárusok tömkelege mindenhol, érdemleges árut viszont egyet sem találtunk. Meg dughagymát sem, mert akkor már mi is azt kerestük. A megbeszélt időre aztán odaért Mózsi bá is. Hagyma nélkül. Valaki azonban mondott neki egy címet, amiről egyikőnk se tudta, hol található. Némi kérdezősködés után azonban az öreg már tudta. Odamentünk hát, de ott sem jártunk túl nagy szerencsével. Vagyis az orrunk előtt vitte el valaki, de a tulajdonos megszánta az öreget, és összeszedett neki egy marékra valót.

– Ez éppen elég lesz Áрпи bának! – mondta boldogan. Azt, hogy neki már semmi sem jutott belőle, nem bánta.

– Majd kapok én hagymát Árpitól, ha megkívánom!

Így hát más elintézni való híján elindultunk Szolokma felé. Útközben felszedtük a bádoggyűjteményt is, ne kelljen visszajönni érte. Makfalváig „műút” vezetett, onnan tovább Szolokmára már csak földút. Mielőtt beérkeztünk volna az erdőbe, jókora cigánytelepet láttunk nagy összevisszaságban épült putrikkal. Asszonyok, gyerekek mindenfelé, ez utóbbiak egyáltalán nem az időjáráshoz öltözve. Akadt anyaszült meztelen is közöttük. Eleddig egyetlen hasonlót sem láttunk, bár hallani már hallottunk róluk. Itt még dívott a teknővájás meg más cigány mesteriségek, de tapasztalatunk szerint házalókból akadt a legtöbb. Azt is hallottuk, hogy népszerűnek számít a napszámos munka is: fát felaprítani, kapálni stb. A cigány népesség erősen vonzódott a kint végezhető munkákhoz. Meg a vele járó szabadsághoz. Ha valaki nem akart dolgozni, hát nem dolgozott. Állapota, a szegénység kevésbé zavarta, mint a munkavégzéssel együtt járó kööttségek. A „szegények luxusa”, a sok gyerek sem motiválta a férfiakat, de a nőket sem a munkavállalásra. Ők is hasonló körülmények között nőttek fel, nem láttak semmiféle előre vivő célt maguk előtt.

A Szolokmába vivő utat mindvégig erdő borította hegyek öveztek. Egy fűzek által határolt patak is folydogált velünk szemben, változóan tágas füves térségekkel. Ez a vidék a Kis-Küküllő rendszeréhez tartozott, de még a „felső folyás” övezetéhez. Az erdőben itt-ott még kikandikált a hó, de sok helyen már javában virított a hóvirág, meg a kakasmandikó. Ezt a különös, „vérfoltos” levelű növényt jószerivel csak

Undor

hírből ismertük, ezért máris elhatároztuk, hogy visszafelé közelebből is megnézzük.

A fordított T alakú falu hosszabbik szára végén, mondhatni a „faluvégén” lakott Mózsi bá. Olyannyira, hogy ott már beépítetlen területek is voltak. Csak a szomszéd háza lapult meg közvetlenül mellette. Útközben az öreg egyfolytában mesélt. Elmondta, hogy az ő keze az édesanyján kívül egyszer sem érinhetett „fejérnépet”. Mindjárt az okát is elárulta. Tizennyolc éves korában, 1942-ben bevonultatták a magyar hadseregbe, nem katonaként, hanem munkaszolgálatra. Árkokat ásott, sokszor annyira vad helyen, sziklás talajon, hogy kicsorbult tőle az ásó. Amikor a harci cselekményeknek vége lett, megjelentek a románok. Ők csak ránéztek a legényre, és szó nélkül elvitték a Duna-deltába, majd onnan Konstancára, kikötőt építeni. Jó tíz évet húzott le ott, 1955-ben engedték szabadon. Az egyik szemét is ott veszítette el, egy román hajcsár jóvoltából, aki ostorozta a rabokat. Az apja, aki szintén raboskodott, időközben meghalt. A mai napig nem tudja, hol van eltemetve. Volt egy húga is, jó néhány évvel fiatalabb, és amikor szabadult, neki kellett segítenie, hogy férjhez mehessen. Közben eljárt felette az idő, legalább is a nőülés szempontjából. Most már hetvenéves, a nyáron 71 lesz.

Mózsi bá gazdaságát nem volt könnyű áttekinteni. Jókora bükkfás erdő szegélyén volt található, de az erdő és a ház között felszántott föld barnállott. Azt mindenesetre már messziről láttuk, hogy valami hatalmas nagy tákolmány, úgynevezett „felülcsapott” vízikerek magasodik az udvaron.

– A vízikerek! – mondta nem kis büszkeséggel. – Majd mindjárt beindítom!

Azzal eltűnt egy pajtaszerű épület mögött, és a magasban egy bádogcsatornán csöpögő víz jelent meg. Mire az öreg előkerül, a kerék forogni kezdett. Eleinte csak nehézkesen, de aztán egyre serényebben, végül egyenletes iramban. Nyikorogni, csobogni kezdett rendesen. Csak ámultunk, hogy honnan a víz, ami hajtja, meg egyáltalán: egymaga ő készítette ezt a hatalmas kereket?

– No és mit hajt vele? – kérdeztük szinte egyszerre.

– Mindent, aminek forognia kell.

Bevezetett bennünket a pajtába, ahol tovább ámuldozhattunk. Mert a nagy kerék jó néhány kisebb gép meghajtására szolgált. A sokféle szíj között aligha tudtunk volna egyhamar eligazodni. Volt közöttük kukoricamorzsoló, malomkerék, szecs kavágó, körfűrész és faaprító. Olyan is akadt, aminek nem találtuk ki az értelmét.

– Most azon vagyok, hogy dinamóm is legyen. Hogy legyen áram a házamban. Mert az nincs, és igen sokba kerülne a villany bevezetése.

– No és hol tárolja a vizet... mennyire elég az... mennyi idő alatt fogy el... – ilyesféle kérdésekkel halmoztuk el az öreget.

– Ami azt illeti, a tározóm nem túl nagy. Amire eddig kellett, ahhoz elég volt. Persze télen nem lehetett használni. Ha dinamót tudnék hajtani vele, a tározómat is bővítenem kell. Akkor nem kéne petróleummal világítanom.

– Egyáltalán... honnan nyeri a vizet?

– Hát a földből szívárogo ki, még nyáron is... ott ni, a domboldalból. Öt-hat kis erecskéből, aminek a vizeit a tározó-

hoz terelem. Onnan meg rá a kerékre, mint azt már látták, hogy hogyan.

Ugyancsak csodálkoztunk minden, amit láttunk. Mert mérnöki tudás kellett mindahhoz, amit Mózsi bá produkált. Márpedig neki legfeljebb négy elemije lehetett, nem több. De volt egy erőssége: a rendkívüli megfigyelőképesség. Mert mindent, minden ötletét mástól leste el, többek között a fogsága idején. Az a tény, hogy gépei működőképeseek voltak, bizonyítja, hogy mindent pontosan és tudatosan készített. Másrészt Mózsi bá ma elnyerhetné az újrahazsnoítás világbajnokságát, ha lenne olyan. Mert minden dolgot, amit a kerékhez és a gépekhez felhasznált, hasznavehetetlenként talált úton-útfélen. Még a dinamót is, amit éppen újratekerceselni próbált.

Az autót látva előkerült a szomszéd, Árpi bá is. Nagyon elcsodálkozott rajtunk, jobban, mint mi őrajta. Mert Árpi bának olyan Kossuth-szakálla volt, mint az egykori honvédeknek úgy 1870–80 táján. Megkapta a dugahagymát, de Mózsi bá egy szóval sem

említette, hogyan, milyen áron. Arról sem szólt, hogy neki már nem jutott. Leültünk egy falócára, ami voltaképpen egy kivágott, némileg megfaragott fatönk volt, és beszélgetni kezdtünk. Méghozzá a borokról. Mert hogy Árpi bá megkérdezte: a tokaji bor az csakis ugyan olyan „csudálatos” ízű-e. Az is kiderült, hogy még egyikük sem járt sohasem Magyarországon. Így tehát a Balatont se láthatta egyikük se, pedig nagyon érdekelte őket, hogy a víz színe tényleg olyan zöldes-e. Végül is elbúcsúztunk egymástól, már erősen délutánba hajlott az idő, és mi még látni akartuk a kakasmandikós erdőket is.

Barátom jó néhány év múltával újra ellátogatott Szolokmára. De sem a vízikerekes házát, sem a szomszédot nem találta. Egy arra járó megadta a felvilágosítást: „mindketten a mennyekbe távoztak”. A magával hozott tokaji bort így hát odaadta annak az embernek, aki felvilágosította. „Fogyassza csak el, közben gondoljon a két öregre. Hátha valamelyikük éppen lefelé néz. Ők már tudni fogják, hogy miért”.

Hirib

Estébe hajlott az idő, amikor végre a szálláshelyünkre érkezünk. Márpedig augusztus derekán jóval túl a hegyek között gyorsan elérkezik az este, és sarkában taposva az egyre hosszabbodó éjszaka is. A nyugati égbolt hangtalanul villódzott: arrafelé is nagy hegyek meredeztek, és éppen egy izgága zivatart dajkáltak. Csakhogy az nem akart elnyugodni, még a közelünkben

is villantott egyet-egyet, majd meg dörögött is hosszadalmasan. A házigazda az udvar nyugodalmas helyén, egy soha nem termő szőlőlugas védelmében pálinkájával kínálgatott, amire aztán a mi szánkón is kioldozódott a szó. Erről-arról szóltunk, mígnem a gombákról kezdtünk elmélkedni, mert-hogy gyanútlanul elhangzott egy szó, így: hirip. Ezt bizony nem ismertük,

Az angyal

magyarázatra szorult. Először is arra, hogy bár „p”-nek ejtjük, leírni azért „b”-vel kell. Másodszor pedig arra, és így már mindegyikünk ismerte, hogy a hirip (b!) nem más, mint a vargánya.

– Nő, hát – mondja a mi szállásadó gazdánk – itt a közelben is annyi a hirip, hogy még a sötétben is csak abba botlik belé az ember.

Na de ez már népmesei túlzás, ez benne van az itt élők vérében, hogy így beszéljenek. Szólni azért mégsem szólnak, az nem lenne illő, különösen, ha kedvesen fogadott vendég az ember.

Csakhogy. Csakhogy a mi gazdánk macskaszeme meglátja a kételkedést. Meglátja, és bizonyításra sarkallja.

– Nő, hát nem hisznek nekem! Hát menjünk csak ki egy fél órácskára! De aztán nagy tarisnyával ám! Vagy hát kosárral... mer’ úgy látom, tarisnyájuk az nincs.

Nincs, tényleg nincs. Kosarunk sincs, pedig venni akartunk a cigányoktól, csakhogy nem találkoztunk velük. Az is igaz persze, hogy nem gombászni jöttünk. Szóval se tarisnya, se kosár, se bátorság, hogy ebben a beborult éj-eleji világban az erdőbe menjünk.

– Nem kell félni, a! Majd megyek én elől, és szólogatom magukat! Kosarat is adok, maguk cipelik, én pedig teleszedem. És bátorításul újra teli töltötte a poharakat, holott már megegyeztünk, hogy ennyi éppen elég volt. A kis madárcsontú feleség eddig nem szólt egy szót sem, de mostanra már meg nem állhatta, hogy figyelmeztesse a férjét. Cakhogy abban már annyira működött az indulat, hogy egy bika sem tudta volna legyőzni.

– Nő, viszek magammal egy használható segédet is! – aztán se szó, se

beszéd, eltűnt, át a szomszéddal határos léckerítésben. Ott töprenkedtünk valameddig, hogy hát hová lett, miközben a megriadt feleség magában tanakodott, merjen-e bennünket jobb belátásra bírni, vagy hagyja az egészet. Végül is hagyta. A férj pedig ugyanolyan szellemmozgással visszalibbent a kerítésen, egy ötéves forma kisgyerekekkel, akit meglehet, már az ágyból húzott elő, de aki nagyon is élénken látszott.

– Hát ő az én kis segítőm, a Botond gyerek. A szomszédé, a kőbányászé. Ennek a gyereknek macskaszeme van, az enyém csak az volt, valamikor. Na, mehetünk?

Mi tagadás, ilyesforma gombászást sem azelőtt, sem azután nem láttam. De nem ám! Gombába ugyan egybe sem rúgtam (vagy nem vettem észre), de kőbe, gyökérbe nem is egyszer. Jó, hogy nyaktörés nélkül megúsztam. Mentünk – dehogy mentünk! – csörtettünk! Keresztül át a csaláson, mély vizesárkon, mogyoróbokros sűrűsége, téhenlepényekkel gazdagon kirakott tisztáson, fenséges bükkös erdőn. És ő újra meg újra magához szólított valamelyikünket, és kosaranként más és más gombával gyarapította a gyűjteményét. Már bizony elégnek tartottuk a zsákmányt, nem is beszélve, hogy túlbizonyítottunk láttuk a vadászatot. A kisfiú közben úgy eltűnt, hogy biztosra vettük, csakhamar őt kereshetjük. De a gyerek, nahát, ez a gyerek mindenkin túltett! Egyszer csak, mint aki sejti, hogy hiányolják, kiváltképp gyönyörű gombákkal megrakott kosarat cipelt felénk szuszogva, de nem szólt egy mukkot sem, hogy vegyük már el tőle.

Az egész napi úttól szédelegve, mocskosan és tépetten tértünk vissza a

lugasba, ahol a megkezdett pálinkásüveg rohamosan érezni kezdte a veszét. Márpedig itt berúgni és elpilledni nem lehetett. Akinek csak keze volt (a feleséget is beleértve), nekiállhatott a gombát átvizsgálni, megtisztítani és felaprítani.

Még nem volt éjfél, csak majdnem, amikor a pörkölt elkészült. No de olyan jót én még életemben nem ettem. Már lefeküdni sem akaródzott, jó lett

volna az enyhüléshez a lugas padja is. Hiszen csak karnyújtásnyira volt innen a Gomba Eldorádó, no meg – a fene essen belé! – a kiürült pálinkásüveg. A nagyszakállú álom aztán a konklúziót is meghozta. Egy vén gomba, amelyikre senki nem talált rá, egyre-másra azt kiabálta:

– Tudjátok meg emberek, hogy a HIRIP az HIRIB, nem pedig holmi vargánya!

Gyimesi Zsuska és jégeső a Gyimesekben

Zsuskáék házához estefelé érkeztünk meg. Most kivételesen nem Tom barátommal, hanem egy másféle társasággal, akik mindannyian botanikusok voltak. Kinek-kinek megmutatták az alvóhelyét, de a hosszú út fáradalmai ellenére sem pihentünk még le, mert egyrészt vacsorával vártak bennünket, másrészt rendeznünk kellett a napközben összevissza turkált málhánkat. Többen a feljegyzéseiket írták. Végül csak elálmosodott mindenki, és egyhuzamban végigaludta az éjszakát.

Szokásomhoz híven kora hajnalban én is felébredtem, fel is keltem, és kimentem a házból friss levegőt szívni. Ti talán, akik nem a hegyek között éltetek, el sem tudjátok képzelni, micsoda élmény a hajnal! Friss levegője szinte szétfeszíti a tüdőt, a napkelte látványa pedig elhomályosítja a tekintetet! Pazar dolog ez, ki nem hagynám egyszer sem! Most meg különösen nem,

amikor végre eljutottam a Gyimesekbe, azon belül is Hidegség-patakára, ahol eddig csak egyszer fordulhattam elő. Helyénvalóbb lenne a „meg” igekötő, mert csak megfordulásnyi időt tölthettem el itt, és Tom barátommal máris vissza kellett mennünk Csíkszeredába. Ennyire futotta az időnkéből, erre a „látleletre”, nem többre. „Ha egyszer ide tévednél, ne feledd, itt jó emberek laknak, vendégszeretők, akik szeretik a jókedvet, mulatságot és a zenét.”

Most hát itt vagyok egy nyárvégi hajnalon, és élvezem a napkelte teljes kínálatát. Tegnap épp, hogy láttam valamit a házból és környékéből, így most alaposabban körülnéztem. A ház, amelyben éjszakai szálláshoz jutottam, voltaképpen nagyon kicsi: szoba-konyha mindössze, de jókora fedett előtérrel és sokféle mellékhelyiséggel. Nem is értettem először, hogyan férünk el benne ennyien. A házon kívül, egy még

kisebb épületben nyári konyhát fedeztem fel, aminek olyan kicsi volt a személyes tere, hogy kettőnél többen nem fértek el benne. Persze azért nem, mert volt benne egy keskeny ágy is: ott aludt a házigazda felesége. Aki rajtam kívül már szintén ébren volt, sőt, korábban is kelhetett, és tennivalóival volt elfoglalva. Nevezetesen: a tehén fejésével és az állatok etetésével. Mint erre fel szokás: a tehén egy deszkapadlójú kis kamrában szorongkodott, szomszédságában meg két tudatlan malac félté vagy remélte, hogy meghízás esetén majd az asztalra kerül. A baromfinépség hátul, a kert felőli gazosban kapirgált, csak a kakas tartotta nagyra magát, sorra véve a közelébe merészkedő tyúkokat. A kacsák egymást lökdösve egy falatnyi kis pocsolyában szorongtak, várva, hogy majd a gazdasszony kiengedi őket az utcára, ahol a patak esőtől megáradt vize hömpölyög lefelé, a Tatros irányába. Aztán rátaláltam arra a kiskutyára is, amelyik érkezésünkkor oly vadul megugatott bennünket. Rövid láncán próbálta minden ellenszenvét kifejezni irántam, aki pedig azt remélte, hogy majd csak elengedi valaki. Ez meg is történt, a gazdasszony szabadon engedte. Most már csak a házigazdát nem találtam, és azt a tízéves-forma kislányt sem, aki esteli érkezésünkkor még jelen volt. Akadt még egy épület, amolyan szerszámoskamra-féle, amiről akkor még nem tudtam, mi célt szolgál. Mellette hosszúra fűrészelt deszkák megbontott halma magasodott: gyakran látni ilyesmit olyan vidéken, ahol sok az erdő. A deszkák egy része furcsán hozzátámaszkodott a kerítéshez, mintha csak egy sátor lenne. Kíváncsiságom rávitt, hogy megnézzem, mi van alatta. Legnagyobb meg-

lepetésemre a házigazda és leánykája aludt ott, pokrócokba csavarodva, fejük alá gyúrt, párnaként szolgáló gúnyákkal. Alattuk nem volt más, mint gyöp, pedig legalább egy gumimatrac elkelt volna. Amint a kiskutya észrevette, hogy leselkedem, zsupsz, már be is ugrott, egyenesen az ébredező kislányra. Bizony, már gyanítottam, hogy egy szegény családnál lakunk, akiknek jól jött, hogy megszálltunk náluk. Ha szegények is voltak, az ételt nem sajnálták tőlünk. Azt azonban nem láthattuk, hogyan koplalják meg.

Később, amikor a gazda már felkelt, megmutatta, hogy mit csinál a szerszámoskamrában. Egy díszes ágyat készített, illetve faragott ki, megrendelésre. Szakmája ugyan nem volt az asztalos-ság, de amit készített, az megállta a helyét. Egy baj volt csak az egészszel: a rendelések hébe-hóba érkeztek, többnyire olyanoktól, akik fizetés dolgában maguk is rosszul álltak. (Évekkel később megtudtam, hogy mostanában Magyarországon dolgozik, építkezéseken.)

Zsuska, no hát így hívták a kislányt, ugyancsak felkelt, és kissé álmosan, de azonnal segíteni kezdett az édesanyjának. Szépen megterített az udvaron, a fák árnyékéba helyezett asztalon, ami nem is volt asztal, hiszen összepasszírt deszkákból állt. Ott üldögéltünk már legalább tízen, akik közül volt, aki a szénapajtában aludt, és olyan is, aki csak a hálózsákjában, szintén a kerítés mellett. Hétvége lévén, a mai és holnap programot szabadnak minősítette a csoport vezetője. Ki-ki oda mehetett, ahová akart. Persze, voltak olyanok is, akik egy 1500 méter körüli hegytetőre, a Naskalatra kívántak feljutni, de ők már hajnalban útra keltek, mert az út-

vonat megközelítette az 50 kilométert. No persze csak azért, mert a túravezető ugyancsak kacskaringósra tervezte.

Jómagam elhatároztam, hogy körbejárom a völgyi település egy részét, hiszen az egészhez több napra lett volna szükség. (Lakóinak száma is több mint tízezer fő!) Igen, a Gyimesek olyan, viszonylag laza, bár összetett település, ami szinte az összes kiágazó völgyet belakta már, és ezek egyike volt Gyimesközélpokon a Hidegség-pataka. Nem nagyon kérdezősködtem, hogy merre mehetek, bár útközben eléggé meggyúlt a bajom a telekhatárt jelző drótakadályokkal. Jó részük szögesdróttal nehezítette a továbbjutást. Mindez korábbi telekhatár vitákra engedett következtetni. Friss akadályt sehol sem találtam, vagyis úgy látszik, ma már elfogadják a kaszálórétek rendjét. Azt, hogy esetenként mire is képes az ember, ugyancsak megcsodáltam. Mert még az 50 fokos lejtőket is szabályosan „leborotválták”, az enyhébbekről nem is beszélve. Nem gépekkel, hanem kaszával. Ottlétemkor megcsodálhattam a kaszások munkáját: lejtőirányba állva 6–7 kaszás haladt lefelé, kellő távolságot tartva egymás között, de azt mérnöki pontossággal. Szinte egyszerre lendítették a kaszát, pedig azért a terep közel sem volt egyenletes. Ezt az összehangolt munkát én csak gyerekkoromban láttam, akkor sem sokszor, és nem fű kaszálásakor, hanem aratásban. Napok múlva már azt is láttam, hogyan fenik a kaszát, meg azt is, hogy egy gazdának 8–10 kaszája is lehet, és mindegyik használatban!

A java szénát már behordták a hegyen látható pajtákba, amelyek dugig megrakva még egy kellemes légyottot sem tettek lehetővé a fiatal pároknak.

No persze, mit tudhatok én erről! Ahol mégis kaszáltak, ott már csak a sarjút borotválhatták. Mindenfelé tehenek és borjak legelésztek, néhol pedig lovak és csikók, de nem őrizte őket senki, erre a célra kerítés is megfelelt. Azt, hogy fejk-e a teheneket, meg hogy hol és mikor, nem sikerült kiderítenem. Márpedig alighanem fejk őket (vagy talán a juhokat?), mert két ízben is tapasztaltam, hogy valaki egy zsáknyi sajttal jött le a hegyekből. Egy biztos: az itt legelő tehenek, juhok teje, meg a belőle készített vaj és sajt mind-mind páratlan ízű, valóságos gyógyszer a gyomornak.

Szívesen kóboroltam volna még a havasi-félhavasi mezők világában, de messziről, egyre közeledő módon jókora zivatarfelhő kezdett kialakulni. Olyan pontosan kiszámítottam, hogy mikor lesz belőle zuhó, hogy éppen csak visszaérkeztem a szállásomra. De mit is beszélek! Nem zuhó volt az, hanem felhőszakadás, ami egy időre jégverésbe ment át. Nem apró jég hullott, bizony nem! A diónyi jegekből egykettőre dupla akkora jégdarabok lettek! Szerencsére az ítéletidő nem tartott sokáig, mégis a házkörüli kertben esett károkat csak másnap tudta a házigazda felbecsülni. A túráról estefelé visszaérkezőket nyílt terepen kapta el a vihar, némelyikük fején vérnyomokkal, feldagadt arccal. A patak meg úgy megáradt, hogy egykettőre kilépett amúgy szélesre vájt medréből, és már az úton hömpölygött tovább. A völgy lakói azonban csak legyintettek, láttak ők már ennél cifrábbat is. Mindenesetre egy időre oda lett a kacsák úsztatója. Amiben a gyerekek is szívesen megmártóztak olykor, bár a víz hideg volt.

Odakint a zuhé még el sem állt, amikor Zsuska furulyázni kezdett. Eleinte csak próbálgatta a hangokat, de aztán cifra trillázásra tért át. Csak azt sajnáltam, hogy nem a hagyományos pásztorhangszeren, a tilinkón, hanem egy

Yamahán. Micsoda világ is ez: még a furulya is műanyagból készül! Azért a dallamok mégis gyimesiek voltak. És hogy az illúzió valósággá váljon, Zsuskát felöltöztette az édesanyja csángó viseletbe...

Rothadó elme

Bohóc

Hellmut Seiler

Jégcsapok tavasszal (Eiszapfen im Frühling)

*Ki tanítja meg járni a fehér harangocskákat a hóban,
honnan térnek vissza sarjaik a földbe?
Utazók ők, sötétséggel teli, akárcsak mi.
Hangjuk csalogató hívás.*

*A kétség, e féktelen állat, a régóta dédelgetett,
most a tenyerünkől eszik.
Megjegyez bennünket magának.*

*Vészharangok sikoltanak egy hervadó nemzetséget,
e halvány virágzást, a kétség ábrándvilágába.
És még korántsem tudjuk,
mi van érvényben.*

Intézkedések ínség ellen (Massnahmen gegen das Elend)

I.

*Nem elég a szomjazókat
meglátogatni, a betegeket
felruházni, az éhezőket
betakarni, a mezteleneket
megitatni és megetetni –*

*Egy lépéssel nyugodtan tovább is mehetünk,
hogy a degeszre tömött telt testeken
– ultradivatos ruhában,*

*magas lovon, jókora díszhintóban –
jachtjaikon és báljaikon
habozás nélkül, önzetlenül – segítsünk!*

II.

*Így igaz: a rászorulókat
valami értékessel ajándékozzák meg:
FIGYELMESSÉGGELEL.
Hogy mélyen a zsebükbe nyúljanak.*

Kortünetek ***(Zeichen der Zeit)***

*Amikor baklövések történnek, vétségek,
törvényszegések, csúnya üzelmek,
és – minden közzététel ellenére –
senkinek sem kell felelnie érte,
mihelyt valaki emlékezik, azt mondják máris,
hogy mindez tegnapi hó meg fekete leves.*

*Aki a kortüneteket fel akarja ismerni,
hóléből és kávézaccból is
megfejt.*

A tények álszemérme ***(Faktenprüderie)***

*A sürgető kérdéseket
a németek diskurzusnak nevezik
vagy vitának; néha vélekedésnek,
vitás kérdésnek, eszmecserének vagy disputának.*

*Mindeközben mindig csak puszta tényekről
van szó. Létezik*

*világos utalás
a valóság letagadására?*

*Ha egy szép nő levetkőzik
előtted, az nem kérdés.
Hanem felszólítás.*

„Senkinek”, ez áll („Kein Mensch“, so steht)

*a falra írva, „nincs joga ahhoz,
hogyan engedelmeskedjen”, olvassa a nő, és
megfordul vadonatúj kordbársony nadrágjában*

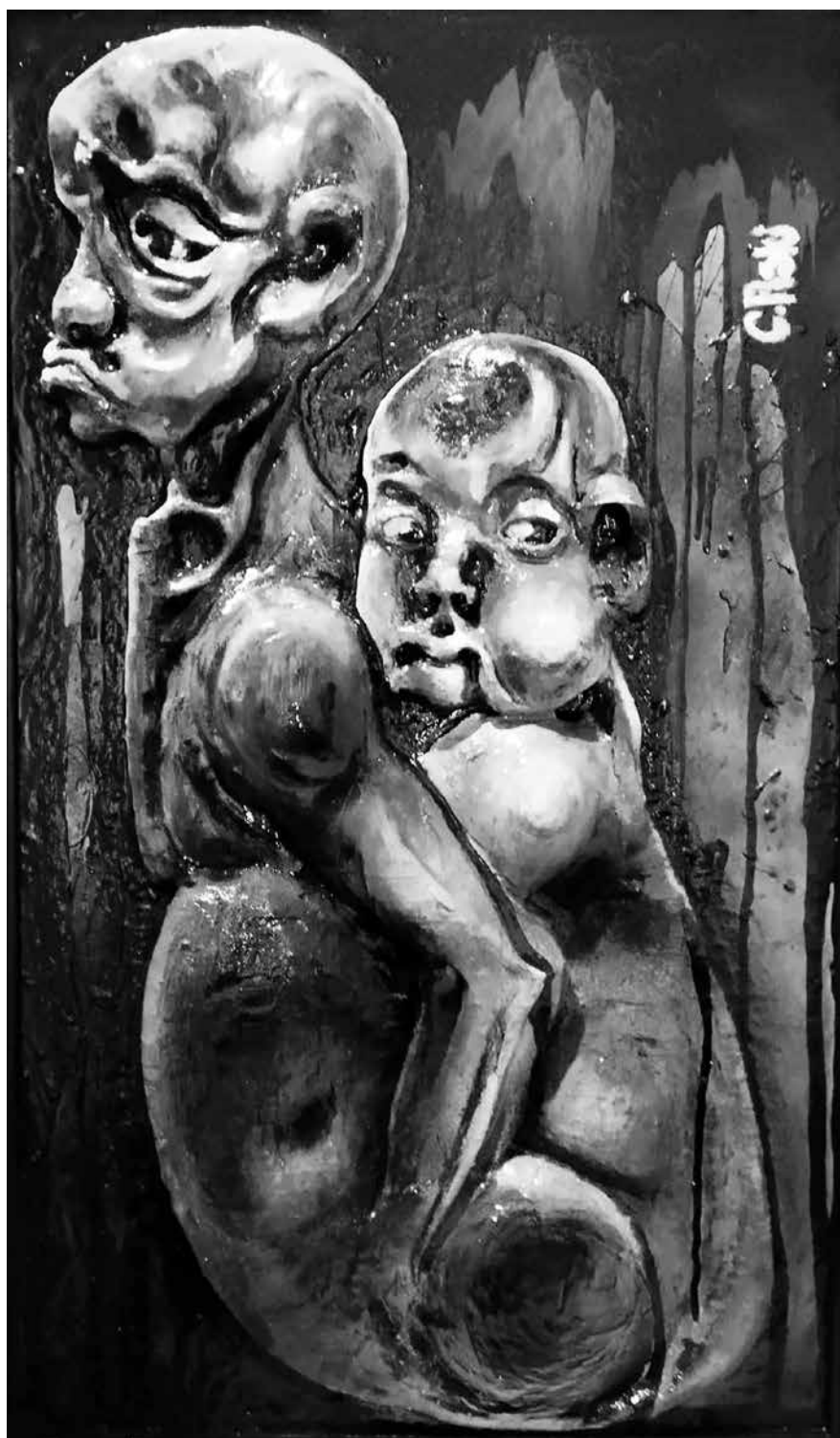
*a magas tükör előtt. Tűrhetően hangzik,
csak kinek? Kinek engedelmeskedni? – fordul meg
az áruháza tükre előtt, és tudja,*

*ez a nadrág a ráhímzett bogáncs-
virágokkal átmenti a napját
a fal túloldalára.*

Benő Eszter fordításai

HELLMUT SEILER Németországban élő költő, szatíraíró, műfordító. A Brassó megyei Kőhalomban született 1953-ban. Germanisztikai és anglisztikai tanulmányait Nagyszebenben végezte, majd Marosvásárhelyen tanított. 1988-ban telepedett ki Németországba. Irodalmi munkásságát több díjjal is kitüntették, pl. a Würth-díjjal (2000) és az Irseer Pegasus díjjal (2003). A Német Írószövetség és a Nemzetközi PEN Club tagja, 2014–21 között az Exil-PEN főtítkára.

BENŐ ESZTER (1973, Marosvásárhely) fordító, fordításkutató és idegennyelv-tanár. Doktori tanulmányait Kolozsváron végezte. Műfordítástörténeti monográfiája *A műfordítás poétikája. Dóczi Lajos kultúrák közvetítő szerepe* (2021). Günter Kunert verseiből két kötetnyit fordított: *A véletlen archeológiája* (2017), *Ellenfényben* (2019).

Éhező jövő

P. Buzogány Árpád

Kampányban kivirágzik

Márciusban, mikor még zavaros vi-
zek folytak le a dombokon, a várostól jó
messzire, a rét közepén egy férfi jelent
meg. Nem a kis, locsogó erek hangjára
volt kíváncsi, nem figyelt a madárhan-
gokra sem, csak nézelődött a réten. A
vékony út külső oldalát fényképezte,
ahonnan a víz befele csordogált. Le se
ült aztán, hogy megpihenjen, hanem
kerékpárjára ült és eltűnt.

Délután már nem emlékeztek a ma-
dárkák erre a férfire: se a sápadt arcára,
se a hátizsákocskájára. Nem is járt arra
jó ideig. Májusban, amikor már tele
volt virággal a rét, a vékony úton nagy,
zajos gépek pöfögtek ki és félrehúztak a
rétre. Felgyúrták a puha földet, szétta-
posták a virágokat. Büdös füstszaggal
töltötték meg a környéket. Az emberek
színes cövekeket ütöttek le a rét köze-
pén, aztán ott hagyták az összes gépet
és elmentek.

A madárkák rászálltak a nagy, sáros
gépek tetejére, onnan énekelték min-
dennapi dalaikat. Egy róka végigszag-
lászta a kicsöpögött olajfoltot, aztán
undorral otthagya. Egy egér, egy buta,
kíváncsi egerecske megkóstolta, szá-
ja szélét mancsával törülgetve szaladt
tovább.

Másnap, mire jól kisütött a nap és a
madarak mindenhol hangossá váltak,
ismét jöttek az emberek. Beindították
a nagy gépeket, túrták azokkal a földet,
egyik helyen gödröt ástak, másik helyre
földrakást raktak. Délben, amikor már
mindenki elfáradt az emberek közül, és

az utacska melletti martra ültek le pi-
henni, megjelent a sápadt képű férfi. Az
emberek felugráltak és köréje gyűltek.
Színessel rajzolt tervek fölé hajoltak,
nem törődtek kalapjukra szállt légy-
gyel, darázzsal. Aztán estig hatalmasra
mélyítették az utacska melletti árkot és
elmentek.

Így folyt ez nap mint nap. Zúgtak a
gépek, újabbak érkeztek néha és téglát,
cserepet, színes műanyagba csomagolt
egyebeket hoztak. Néha sokan voltak
ott az emberek, mint amikor árkokat
ástak a rét közepén, máskor csak ket-
ten-hárman lézengtek a sok gép körül.

Május végére, amikor már délelőtt is
igazi meleg terpeszkedett a rét fölé, egy
széles és két keskenyebb épület kezdett
emelkedni a rét közepén. Vastag kerí-
tésnek ástak alapot. Amire elkészült,
annyira magas volt, hogy csak a leg-
magasabb gép tetejét lehetett látni a
szekérútról.

Nyár elején a madarak fiókáikkal
voltak elfoglalva: az első költésből
származók kirepültek a fészekből.
Hangosan, követelőzve hívták szülei-
ket, nem másért, ételt vártak tőlük. Az
emberek észre sem vették a fiókákat,
mintha nem is lettek volna. Befödtek
az épületeket és jó darabig nem jártak
arra. Azt hihették az egerek, madarak,
hogy végre visszaáll a csönd a réten.

Nyár végén elkészült a kapu is, a
rét közepét a magas kerítés, a kapu-
val együtt, úgy vette körbe, hogy még
belátni sem lehetett oda. Legalábbis

az embereknek. Talán valami rejteni való miatt? Mert a madarak, amikor átrepültek a réten, éppen ott szálltak le, hogy megpihenjenek és szétnézzenek. Az egerek a kerítés résein át ki- és bejártak, amikor csak akartak. A héja fölötté keringett. A vakondok a kerítésen belül is túrta a földet, mit érdekelte őt, hogy mekkora kerítéssel választották le ezt a helyet a rétből, ahová tartozott.

Egy kora reggel ismét teherautók érkeztek. Ajtókat, ablakokat raktak le az emberek és a három épületet beajtózták, beablakozták. Nem repülhetett be a madár, tekergő macska nem húzódhatott meg a szobák hűvösében délután. Pár napra rá megjelent ismét a fonnyadt arcú férfi. Arca már nem volt sápadt, mint korábban. Nagy, fekete járművel érkezett, csendben zümögött a motor, míg a férfi a kapun belül nézelődött. Arca piros volt, és duzzadt, mint amikor a lufit jól telefújuk levegővel. Ám nem az izgalomtól vagy a fáradtságtól, mert másnap is éppen ilyen volt a képe: nagy és piros. Pedig az egész emberke nem volt nagy, nem volt magas, még egy napszámos legényke méretét sem ütötte.

Aztán attól kezdve birtokba vette az ember a rét közepét. Nem csupán a kerítéssel körülzárt helyet sajátította ki, hanem a rét csöndjét, nyugalját, sőt illatát is, mert azt mind eltüntette. Egy-egy napon sok-sok autó jött oda, sok emberrel, akik a szabadban heverészttek, ettek-ittak, hangjuk a távoli erdőig visszahangzott. Tüzet gyújtottak az udvaron és bűdös szaggal töltötték meg a környéket. Este kihangosított zenével üldözték el a kíváncsi pockokat, a rókát, a nagy hangú szajkót.

Egy nap óriási változás történt a kerítéssel körülzárt helyen. Kisebb és

nagyobb fácskákat, bokrokat ültettek egyenruhás emberek. Mert addig csak fű nőtt a kerítésen belül, hiszen minden apró bokrot eltüntettek az emberek, amikor azt a részt birtokba vették. Másnap fehér és vörös kódarabkákkal terítették be a helyet, ahol szerintük ösvényeknek kellene lenniük. Néhány hétig egyikük-másikuk még arra járt, újakat ültetett a kiszáradt bokrocskákhelyett, kemény karókhöz kötözte az ujnyi vékony fákat.

Aztán más egyenruhás emberek jelentek meg, akik késő estig maradtak. Ujjongva nézték, ahogy egy-egy villanygőz a fél kertet, udvart fényessé teszi. Külön a bejárati részt, külön a garázst, külön a hűssütő helyet...

Másnapról a férfi beköltözött a házba. Oda telepített egy vékony, hosszú hajú nőt és két kisgyermeket is. A kisebbik még csak mászkált a fűben, a nagyobbik szaladgálni is tudott.

Attól kezdve jó időtől, szélről függetlenül kisebb-nagyobb csoportok jöttek ehhez a házhoz egy-egy délutánra, estére. Kutyát, macskát meg teknőst hoztak ajándékba, hogy benépesítsék az udvart. És kalitkában papagájt. Egyszer, amikor a papagájt kint felejtették a teraszon, korán reggel pár szarka gyűlt köréje. Erős hangjuktól megijedt a papagáj, egy ideig versenyt hangoskodott velük, aztán teljesen elhallgatott. A két kis kutya nem érdekelte a szarkákat, az odaszemtelenkedő macskakölyöknek meg a fejére koppintottak.

A környék állatai tudomásul vették, hogy azt a részt elkerítette, elvette tőlük az ember. Ezért az apró gyümölcsfákra ritkán szálltak le a madarak, nagyobb állatok pedig nem juthattak be. Egyszer, a nyitva felejtett kapun át egy bódorgó juhászkutya ment be. Kíváncsian

Karma

Ványai Fehér József

Napló töredékeimnek, avagy a betelt ígéret

1.

*Jó költő volt, szinte pengtek nála a szavak,
S ha kellett, kiült szájára a veretes némaság.
Tíz éve halott, ha élt valaha egyáltalán,
Akaratot adott, szíved elkészíthesd –*

2.

*Mint aki megunta az életét,
Feje fölött a Longfellow-felhők
Vészjóslóan kerekednek, bár most
Még szél alig a pille-égen –*

3.

*Hunnia barma, elszabott sorsosság,
Kedves, kedves fiús lányok, lányos
Fiúk, miként ha az öröm bénítólag
Hatna, és Seol uralkodna rajta(tok) –*

4.

*Hogy ne győzzön rajtad a rossz,
Így leszel utazóból utas, de már
Nem jutsz el semmiből sehová,
Kivált Ábrahám kebelébe nem –*

5.

*Csúnya, fekete bogarak másznak
Elő a konyhaszekrény mögül, ami-
Képpen a gonosz a tudat alól,
Múló testből kiszökkenő élet –*

6.

*Nyilas Misi a lutris Debrecenben,
Nem akartam a Rózsa Ferenc kolesz
Lakója lenni, az út az ösztöndíjtól
A punk rockig vezetett, szela –*

7.

*Nem lettem betelt ígéret, csak a
Göngyölt szisztéma karikatúrája,
Éhomra kóvályogni a menza előtt,
Míg a többi odabent zabál kétpofára –*

8.

*Nemlétező világnak nemlétező
Perifériáján, nemlétező gyermekkorban
Szüntelen való kenyér akartam lenni,
S íme, kihullok magamvált lyukon.*

Visszafogott energia

Újrahasznosítás, újraértelmezés, átlényegülés

Csordás Piski Ibolya furcsa figurákat teremt meg művészetében, sajátos módon ötvözve a festészetet a szobrászattal – különféle hulladékanyagok felhasználásával, átlényegítésével. Bohócokat, angyalokat, embereket és más lényeket jelenít meg, olykor groteszk vagy ijesztő vagy éppenséggel meghökkentő módon ábrázolva szenvedést, búskomorságot, elhagyatottságot, undort, félelmet, kapzsiságot, egyéb gyarlóságokat. Erős társadalomkritika is megfogalmazódik, ábrázolódik olykor kreációi révén, erről tanúskodik például *A kannibál politikus*, az *Éhező jövő* vagy a *Függőség*. Az alkotó meglehetősen érzékenyen reagál a különféle környezetvédelmi problémákra. Mindemellett nem áll tőle távol a misztikum, a nőiség mivolta és a bibliai, vallási tematika.

Csordás Piski Ibolya három esztendeje csatlakozott a nagyvárad Tibor Ernő Galéria alkotói közösségéhez. Munkáival rendszeresen részt vesz a kompánia csoportos tárlatain. Első egyéni kiállítása tavaly decemberben volt a Kanonok sori pincegalériában. Beszélgetésünk során elmondta: rengeteget tanult a többiektől a TEG-ben. Felszabadító érzés a nyitottságuk, megértésük, modernségük. Elfogadták Ibolya rebelliségét, alkotói stílusát, szemléletmódját. Fejlődni tud, úgy

érzi, nélkülük nem tartana ott, ahol most tart.

A debütálás jól sikerült. Ibolya alkotói kedve azóta is úgymond töretlen, sok új alkotás született mostanság is. Az ő megfogalmazása szerint: „A szemét az én anyagom, ami megihlet, amit átértékelek és átalakítok, és lelket adok neki.” Ez afféle mottója volt debütkiállításának.

Az egyéni tárlat nyitóünnepségén az alkotó elmondta: kiállításának fő témája az ember, akinek a mindennapi küzdelmeit ábrázolja. Talán szomorú, sőt komor hangulatot árasztanak az alkotások, de ő inkább őszintének jellemezné őket, az emberi érzelmek fizikai kivetülésének. Születésünkkor mindannyian kapunk útravalóul valamilyen segítséget, láthatatlan támogatást, van, akinek művészi tehetség jut talentumként. Hozzáfűzte: „A művészet számomra egyfajta kommunikáció a külvilággal, őszinte megnyilvánulás. Amikor alkotok, a gondjaimat, nehézségeimet vagy az örömeimet óhajtom kifejezni. Nekem ez nem csupán hobbi, hanem elköteleződés, terápia egyúttal. Szinte mindenben meglátok, észreveszek valamit. Az alkotás megnyugtató örömet ad.”

Csathó Tőhötöm, a galéria művészeti vezetője arról beszélt a vernisz-

százson, hogy általában nehéz megtenni az első önálló lépést, ám Csordás Piski Ibolyának volt bátorsága ehhez. Korábban ugyan már részt vett csoportos kiállításokon, de most végre meg tudta győzni saját magát arról: a művészete méltó rá, hogy egyénileg is megmutassa azt, mi minden foglalkoztatja őt valójában. Két, egymástól elhatárolódó műfajt, a festészetet és a szobrászatot ötvözte, ezáltal a megfoghatóságával is a befogadó közönség elé tárva mindazt, amit ő lát, tapasztal és vizionál a világról. Számos témát megragadott, kezdve az anyaságtól és a nőiségtől egészen az afrikai sámánra emlékeztető figura titokzatosságáig. Igyekszik olyan élethelyzeteket felviláncolni, amelyeket mások talán nem

Csordás Piski Ibolya első egyéni kiállításának nyitóünnepségén

tartanak annyira fontosnak, és jellemző kreációira a mély kifejezőerő.

Kérésemre Ibolya mesélt arról, hogyan s miért kezdett el foglalkozni képzőművészettel. Egészen kiskora óta szeret rajzolni. Az iskolában főleg történelmi témákat, illetve portrékat rajzolt vagy festett meg. Édesanyja nagybátyja tehetséges festőművész volt, sajnos fiatalon elhunyt. Az édesapja családjában is volt olyan rokon, aki csodásan faragott. A nagymamája ugyancsak kézügyességgel, művészi adottsággal volt megáldva. Ibolyát egészen fiatalkorától érdekli a pszichológia. E vonzódás érződik is az alkotásain, emberábrázolásai arról vallanak: szeret elmerülni az emberi lélek különféle bugyraiban. Sok lélektani témájú könyvet olvasott. Egy darabig úgy volt, hogy felvételizik majd a kolozsvári egyetem pszichológia szakára. Ám a lázadó tinédzser- és ifjúkor teljesen elsodorta ettől. Az a fajta volt, akivel nem lehetett bírni.

A művészetszeretet mindazonáltal mindvégig megmaradt. Egy évig tanult a nagyváradi Francisc Hubic Művészeti Iskola grafika szakán Holló Kingánál, egy esztendeig pedig ugyancsak ebben a népiskolában szobrászatot Albert Alpárnál. Aztán autodidakta módon igyekezett tanulni, fejlődni.

Amikor édesanyává vált, adódtak mindenféle nehézségek az életében. Ekkor készítette az első háromdimenziós alkotását. Amikor az édesanyja meglátta ezt a munkát, tovább nógatta, biztatta. Ő amúgy is mindig bátorította, értette őt. Azt mondta neki: „Nem lesz belőled művész, ha mindig mások elvárásainak teszel eleget. A saját utadat kell járnod. Vállald fel önmagad.” Szeretett édesanyja elvesztése után rengeteg segítséget, odafigyelést, lelki

Átlényegülések. Csordás Piski Ibolya debütkiállításának vernisszázsán a Tibor Ernő Galéria alkotói csoportjával

támaszt kapott a Tibor Ernő-s alkotótársaktól.

Azóta is édesanyja tanácsaihoz tartja magát Ibolya. „Nem azt akarom, hogy tetsszenek a munkáim. Megszólítani, elgondolkodtatni szeretném az embereket.”

A környezetvédelemről is beszélgetünk. „Alkotásaim az újrahasznosításon alapszanak. Eldobott tárgyakból, hulladékanyagokból, mint például pillepalackok, textilek, műanyagok, bőrök, fémek, készülnek a munkáim. Témáim között megtalálható az Ember hozzáállása, viszonya társaihoz, környezetéhez, önmagához. A klímaváltozás erősen foglalkoztat, hisz nem csupán az 'aktuális problémák' egyike, hanem egy, már folyamatban lévő globális természeti katasztrófa fenyegető

közeledtéről van szó. A civilizációnk van olyan fejlett, hogy nincs szükség külön útmutatásra, bárki, akárki megtalálhatja a számára megvalósítható elképzelését. Ugyanakkor radikális változtatásokra van szükség szinte minden területen. Szeretném megtanítani a gyermekeknek például, hogy bármilyen hulladékanyag újrahasznosítható kellő fantáziával, leleménységgel.”

Hamarosan kiköltözik falura, ahol majd tágasabb tere lesz az alkotáshoz, nagyobb méretű szobrok készítését is tervezi. Tervek bőven akadnak. „Az ötletekből nem lehet kifogyni. Nap mint nap adódik valami. Bármilyen téma alkotásra sarkall.”

Tóth Hajnal

Utazások és várakozások között

Nagyálmos Ildikó új verskötetéről

A megszokottnál nagyobb formátumú, színes illusztrációkat tartalmazó verskötettel jelentkezett Nagyálmos Ildikó, akinek költői indulása Nagyváradhoz köthető, és egy korábbi kötete is váradi kiadó gondozásában jelent meg. A *Várni is mire* című verseskönyv harmincnál kevesebb verset tartalmaz, és jó tucatnyi év választja el az első két könyvtestvértől.

Nagyálmos Ildikó nem tartja magát termékeny szerzőnek, bár korábbi években éppen a *Várad* folyóirat közölte tőle – nem is egyszer – új verseket. Ezek egyike-másika bekerült a csíkszeredai Hargita Népe lapkiadónál megjelent új könyvbe is. Ennek technikai szerkesztője, Kelemen Dóra egyszerű és tetszetős megoldást választott: minden egymás melletti oldalon egy-egy vers és színes rajz található. Az illusztrációkat a sepsiszentgyörgyi születésű Karda Zenkő rajzolta, a borítólapon látható festménnyel együtt, a könyv szerkesztője Muszka Sándor, olvasószerkesztője Szatmári Cecília.

A székeljudvarhelyi bemutatón, ahol Orbán Ferenc zenész és zeneszerző adott elő több megzenésített verset is a kötetből, a szerző egyik leginkább megjegyezhető kijelentése az volt, hogy a verseket meg általában a költészetet nem kell véresen komolyan venni. Ugyanakkor azt is

megjegyezte, hogy a kötet tervezése során nem tartottak be egy (most trendi) szabályt: a színes borító talán túlságosan is figyelembe ötlő. Tegyük hozzá: ez nem árt(hat) az új könyvnek, a szövegek melletti illusztrációk amúgy sem harsányak, sem színvilágukat, sem az alapötleteket tekintve. A képek egy-két kivétellel emberi alakot, leginkább az elképzelt lírai Ént ábrázolják mindenféle környezetben: utazás közben (mint a címlapképen is), az újra kíváncsiként vagy megüresedett bőröndű utazóként, netán fejét struccként dobozba rejtve. Néhol egy-egy testrész utal az emberi jelenlétre, de leggyakoribb az illusztrátor által jellemzőnek tartott emberi gesztus ábrázolása: valamit magához szorít, egy kávézóban üldögél egyedül, más-hol fázósan tekint bele a világba, vagy elheveredve napozik, reggeli vagy esti pihenés otthonkában, cigarettával stb. Pár erős jelkép is megjelenik az illusztrációkon: víz alá süllyedés, kapaszkodás valakibe, háttal ábrázolás, csaknem egészen lemeztelenített test. Több helyen az arcnak csak egy része látható, nyilván határozott utalás arra, hogy nem mindig az egyén a legfontosabb. Ez látszólag ellentmond a képszerkesztésben alkalmazott, itt gyakori megoldásnak, hogy a kompozícióba az egyénen kívül a környe-

zetből vajmi kevés fért be, a háttér nem a részletgazdagsággal kápráztat el, ugyanis gyakorta éppen egyszínű. Ez, természetesen, nem véletlenszerű megoldás, számbelisége legalábbis nem támasztja alá. Mindenképpen elszakad a képi ábrázolás a szövegtől, tehát nem (hangulati) kiegészítője, hanem önálló alkotás minden esetben.

A legelső vers (*házak közti terek*) – mintha lírai életrajz kezdődne – gyermekkori emléket idéz, ez egyben a leghosszabb terjedelmű verse a kötetnek. A következőben (*szabad vagyok*) látszólag folytatódik az emlékek megidézése: „szabad vagyok majdnem szabad / nem kötnek rögök se fellegek / az elmém egyetlen börtönöm / mi beszűkíti a teret”, ám ezt a megérzésünket csakhamar felfüggeszti „a szavak elkopott üres fecsegések” kijelentés, és akár az legelső versben, az érzelmes beszámolóktól nagyon messzi eső hangulattal rezzenti fel az emlékeket is. Rezzelés helyett inkább rezignáltság: „ne kérj nem szívesen adok / vedd csak

el mint a többiek”, illetve: „a boldogság csak pohár alján a lé / lecsúszik s megtöltik újra / és kiisszák belőle mi istené”. Ez a laza hangú életleltár teszi különlegessé a műltra való utalásokat. Különben a kötet szinte kivétel nélkül megtörtént (vagy megtörténhető) történeteket tartalmaz, álmodozások és nagy vágyakozások nélkül. Ez az alapállás egyáltalán nem hajlik az öncélú leltározás és annak versekbe foglalása felé. Ennek ellenére nem tűnik fájdalmas lemondásnak, ami nem történt meg valamikor: „úgy élek itt mint soha senki/ tán csak régi nagy kalandorok (*így élek*).

Bizonyára nem véletlen, hogy a szerző az utazást létformának vallja („magamban folyton utazom” – teszi próbára képzeletünket). Hogy az utazások, hajózáások során keresett lehetséges kedves mindeközben a parton áll, az szinte csak véletlen, mert nem veszteget erre a helyzetre még fél sornyi magyarázatot sem. Nagyálmos lírája nem annyira énközpontú, mint fontossága tudatában verselő egyéntől akár elvárhatnánk, mert a Másik minden versben ott van szinte, ahol nem, ott hiányában, akár így is: „mi lesz belőled akkor / ha kihűl bennem a nyár” (*mi lesz*); „emlékeid közt kapirgálsz / a múltad szemétdombján / ahol az úr már nem te vagy” (*pokolra jutunk*); „nem nézi hányszor hívtad őt” (*reggelled*); „távoloról nézlek és szeretlek”, illetve „a gondolattól hogy elveszíthetlek / megfulladok” (*távoli*); „úgy ragyogtál, mint a gyémánt / ha kövek közé téved” (*kábulat*) stb. Mintha a világjárványos időszak embertelenül érthetetlen eseteit idézné meg: „nem gyorsul már a szívverésem / ha online szembejössz velem” (*úgy teszek*).

A versek visszatérő motívumai közé tartoznak: az utazás, a tenger meg a keresés. Rezignált hangú utalások jeleznek elmulasztott alkalmakat és meg nem valósult álmokat, kívánságokat, ám ezekről szinte kamaszos könnyedséggel esik szó, nem tűnnek fel letörölt könnyecseppnyomok. Olyan finom hangulatokban oldja fel, mint az *álmodni kell* című vers befejezése: „nem néztem rád fáj a fény / egy hulló falevél elpirult / s megírta magát egy költemény”. Hogy mégse mindig fel-emelő érzések töltik el a versek hősét, eltitkolni nem lehet: „játszottunk sírva önfeledten / mint kinek nem jár kegyelem” (*kegyelem*). Lehet ebben sorsszerűséget is látni, főleg ha istenélménnyel együtt jelenik meg a versben (fűszálak, fák, rigó társaságában a lírai Én – a *ma* című versben).

A mindennapok szokott környezete nem az utazás és nem a tenger közelsége. Inkább visszahúzó hatásával tűnik fel: „élni kell s e szürkességben végre / megtalálni az elveszett színt” (*a város*). Többnyire kimarad a történetek szűkszavú lefestése során. Az a hely, ahonnan el lehet és néha jó is elmenni, megkeresni a tengert például („a tenger visszavár” – *lelépek*.) De lehet-e megszökni az elől, ami nem kell vagy netán nem tetszik? Mert még a többször emlegetett tengerről is azt olvassuk: „olyan sós mintha / a világ könnye lenne” (*mauritusi anziksz*). A

félresikerült vagy félbemaradt történeteket a hit, isten közelsége sem oldja fel, sőt a mindennapitól merőben eltérő körülmények egy érthetetlen, elfogadhatatlan világot jeleznek: „kérdzhetsz bármit bárkitől / itt senki nem felel” (*a tenger újra*).

Van megoldás? Más világ, más feltételek? A *könnyű séta helyett* című vers a lírai Én számára a szenvedés tűrését villantja fel csupán: „cibál a jelen rángat a múlt / megyek előre hajthatatlan / hason kúszva kapaszkodom / vonszolom magam e színdarabban / s ha kérdeznétek / nem panaszkodom”. Nem lehet cél, mert ok, hogy „te magadé vagy s én is magamé / sóhajon kívül nincs bennünk közös” (*mi megmaradt*).

A versek legtöbbje rövid sorú, rímes alkotás, néhol jambikus lüktetéssel, bár a fegyelmezett forma mintha ellentéte lenne a mondandónak. Látomásosság kevés, groteszk már több szűrődött a sorokba, a hányavetiségtől meg igénytelenségtől jól elkülöníthető laza mondatformálás élményszerűvé teszi a kötet olvasását. Ezt a nehezen utánozható, ám (központozási jelek nélkül is) közérthető stílust méltán minősíthetjük egyéni hangnak, egyben költői értéknek is. Aki számára ismeretlen, az is megjegyezheti erről Nagyálmós Ildikó nevét (amit különben éppen Váradon adtak neki írói álnévként).

P. Buzogány Árpád

A gyöngyhalász

Gurzó K. Enikő

Mi köti össze Munkácsyt Nagyváraddal?

A magyar nemzeti festészet megteremtőjét, Munkácsy Mihályt több minden is Nagyváradhoz kötheti, ám ha személyiséget akarunk említeni, akkor az első mesterét, a dévai születésű Szamossy Elek portréfestőt kell kiemelnünk. Átala a város és Bihar vármegye számos kiváló képviselője is helyet kap kettejük kapcsolati hálójában.

Munkácsy Mihályt ünneplik idén a történelmi Magyarországon. A vidéki kisgyűjtemények mellett a budapesti Szépművészeti Múzeum is készül egy átfogó emlékkiállítással, amelyet ősszel nyitnak meg a mester születésének 180. évfordulója alkalmából. A tárlaton több mint félszáz műalkotás, archív fotó, dokumentum és kultusztárgy nyújt majd bepillantást Munkácsy életébe, sikereibe és páratlanul gazdag életművébe.

Ezzel párhuzamosan több kutatás is zajlik Munkácsy életpályájával kapcsolatban.

A *Várad* folyóirat megkeresésére jómagam annak néztem utána, vannak-e olyan írott történelmi források, amelyek Munkácsy és Nagyvárad között kapcsolatot teremtenek. Szerencsém volt, hiszen bőven találtam ilyen iratokat.

Esszémben a kárpátaljai Munkácson Lieb Mihály Leóként született magyar festőgénusz, Munkácsy Mihály

első tanítómestere, felfedezője, az erdélyi származású Szamossy Elek Nagyváradon keltezett leveleinek tömör feldolgozását próbálom meg, ugyanis Miskát ő indította el a festői pályán, meglátva benne a géniuszt. Önéletírását is Nagyváradról postázta Temesvárra az egyik legjobb barátjának, id. Ormós Zsigmondnak 1885. január 28-án, publikálás végett. A Temes vármegyei főispánnak, műgyűjtőnek, múzeumalapítónak leveleket is írt a Körös-parti városból, ezekben többször tett említést Munkácsyról, sőt még egy Munkácsy-rajzot is eljuttatott hozzá. Sajnos azt nem tudjuk, mit ábrázolt a mű, és azt sem, hogy mi lett a sorsa.

Közlésre szánt bemutatkozását Szamossy a születési helyszínének és időpontjának meghatározásával kezdi. Ebben azt írja, hogy 1826. június 28-án látta meg a napvilágot Déván, Hunyad vármegyében. Csendes természete miatt már gyermekéveiben a faragásban, az építésben és a rajzolásban találta meg szórakozását, ezért kis ezermesternek nevezték. A középiskolát Gyulafehérvárott, a római katolikus szemináriumban végezte el kitűnő eredménnyel, ezután Kovács Miklós erdélyi püspök a bécsi Pázmáneum teológia karára küldte továbbtanulni.

A székváros műgyűjteményei, különösen a festmények azonban fel-

ébresztették Szamosy Elekben a képzőművészetek iránti érdeklődést, amely egyre csak mélyült, ezért úgy döntött, elhagyja a papnevelőt, hogy minden idejét a festészetnek szentelje. Az ismeretes kimenetelű 1848–49-es szabadságharc után, amelyben mint honvédhuszár tevékeny részt vállalt, az ecset lett egyedüli barátja és anyagi támasza, jóllehet a művészetben minden alapos ismeretet nélkülöző dilettáns volt, írja a Váradon keltezett levelében önmagáról.

Az 1850. évi besorozás elől Aradra menekült, ahol kezdő portréfestőként tevékenykedett. Itt szerzett szerény jövedelmével utazott Bécsbe, ahol beiratkozott az akkor jó hírű Carl Rahl osztrák festőművész, tanár magániskolájába, ahonnan egy év után visszatért Aradra, folytatva az arcképfestést.

Velencébe egy oltárkép megfestése miatt utazott 1855 végén. Itt a régi mesterek tanulmányozása közben, 1857. június 19-én a véletlen hozta össze a Márk téren lévő Degli Spettri kávéház előtt Ormós Zsigmonddal, akinek rokonszenvét azonnal és tartósan megnyerte. Ormós az 1849-es megtorlások elől menekült Itáliába, majd többször visszatért oda művészettörténeti tanulmányútra.

Négy évi itáliai tartózkodás után Szamosy előbb Bécsben, később a Wenckheim grófi család történelmi arcképeinek az elkészítése végett a gyulai kastélyban töltött el tíz hónapot. Itt ismerte fel az asztalosinas Lieb Mihályban azon ritka művészi tehetséget, amely megnyerő magaviselettel párosulva annyira megnyerte a rokonszenvét, hogy az árva fiút maga mellé vette, és nagybátyja ellenzése dacára rábeszélte a festőművészi pályára.

Miska gyors fejlődése a nagybátyát is beleegyezésre bírta. A rokon végül Szamosy gondjaira bízta, aki munkája végeztével Gyuláról már mint kedvelt, reményteljes tanítványt vitte a gyereket magával Váradra, innen Zselénszky László gróf, Zselénszky Róbert közgazdasági szakíró, főrendiházi tag apjának a kérésére Újaradra, később a bánsági Buziásra, ahol Ormós házában töltöttek egy hónapot. Miska az „oláh népből” készített itt rajzokat. Egyik monográfiája, Végvári Lajos szerint itt alkotta meg az *Oláh feleség* és az *Egy oláh család a ház előtt* című krétarajzot, a *Két oláh kislány* című olajfestményt, a *Földesúr* és az *Oláhok a ház előtt* című ceruzarajzot.

Buziásról a vajdasági Beodrára, a Karácsonyi grófokhoz, a vidéki mecénások egyikétől a másikhoz költöztek, Szamosy mindenütt hónapokat töltve családi arcképek festésével. Ez idő alatt Miska természet után rajzolt apróbb jeleneteket a népeletből, majd csekély összegekért ugyan, de értékesítette ezeket, hogy legyen költőpénze. Így ment ez két évig, amikor Szamosy mestert Karácsonyi Guido gróf hosszabb időt igénylő munkák elkészítésére kérte fel. Miskát ekkor a békéscsabai nagybátyjához küldte vissza a festőművész azzal az utasítással, hogy gyakorlással varja be azt az időt, amikor együtt Párizsba utazhatnak.

A terv azonban másképp alakult. Ugyanis Szamosy előbb Beodrán, később Budán az említett gróf számára dolgozva három évet töltött. Ez idő alatt Miska a nagybátyjával Budapestre utazott, ahol Szamosy ajánlólevelével Than Mór, Lotz Károly és Ligeti Antal segítségével az akkori Műegyletben kiállította első zsánerképét, *A vitéz tettek*

ről beszélő honvédet, amelyet megvételtre ajánlottak a látogatóknak.

Szamossy pedig, miután Budapesten több évet eltöltött portréfestőként, majd a Honvédelmi Minisztériumnál hivatalnokként, mint állami főreáliskolai rajztanár Nagyváradra költözött. Mint írja, itt úgy érezte, révbe jutott a sok évi hánykódás után. Hiszen nemcsak hogy okította az ifúságot, a művészet ábécéjére buzdítva a fiatalokat egykori tanítványa, Munkácsy példájával, hanem alkotott is. A kiváló hazafi, Lipovniczky István római katolikus megyés püspök megbízásából jeles egyházi férfiak arcképét festette meg a nagyvárad püspöki palota számára.

Munkácsyról az önéletrajzán kívül, mint említettem, a leveleiben ír Szamossy Ormósnak. Ezekben a hétköznapi történeteit osztja meg a barátjával. 1882. március 14-én számol be például arról, hogy Munkácsy festményeinek megtekintése végett Budapestre utazott, ahol azzal szembesült, hogy az idő és a nagyváros nemcsak nagy művésszé, de „nagy úrrá” is avatta Miskát. Hiába próbált bejutni hozzá, az ajtónálló még déli fél tizenkettőkor is arról tájékoztatta, hogy a festő épp-hogy felébredt, így nem áll készen a fogadására. Köszöntésére Munkácsyné rohant sugárzó arccal, kimondhatatlan örömről biztosítva őt. Miska néhány perccel később csatlakozott hozzájuk, a nevéhez hasonló érzelmekkel.

A boldog viszontlátásnak Haynald Lajos korábbi erdélyi püspök, akkor már kalocsai bíboros érsek, kiváló botanikus lett a tanúja, aki miután megjelent közöttük, megáldotta valamennyiüket.

Közben Teleki Miksa gróf leánya, Teleki Bella festőművésznő, Munkácsy

tanítványa is megérkezett mint „nagy dáma”, mindenféle rangú vendég kíséretében. A köszöntések után együtt mentek el a Múcsarnokba, hogy megnézzék Munkácsy képét.

A festményről a következőket írja Szamossy az Ormósnak postázott nagyvárad levélében: „láttára megvalék lepve: a plastica felülmúlhatatlan, a színezés gyenge ugyan, de harmonicus, a rajz helyenként hibás, de ezen fogyatkozások mit se vonnak le a situatiók keresetlensége s a hatalmas kifejezések bensőségességével alkotott műremek becséből”. Hozzáteszi, hogy a lelkesezés, amely Munkácsy iránt mutatkozik, leírhatatlan. Szerencsésnek és irigylése méltónak mondhatja magát az, aki vele beszédbe elegyedhet. „Ennyire vitte Miska”, jegyzi meg temesvári barátjának, talán kissé csalódottan, hiányolva tanítványa háláját irányába.

A Munkácsyval kapcsolatos élményei mellett egyéb fontos nagyvárad és környékbeli eseményekről is beszámol a műgyűjtő főispánnak. 1876. április 5-én például arról tájékoztatja Nagyváradról, hogy két oltárképen is dolgozik, egyik épp az épülő nagy-szalontai katolikus templom részére készül, a másik az egyik nagyvárad plébánia számára (bár nem pontosítja, tudjuk, hogy a váradolaszi Szentlélek kiáradása plébániatemplomról van szó, ami Barátok temploma néven is ismert). Mindkettő Szent István első magyar királyt ábrázolja, de eltérő értelmezésben. Megígéri, hogy a festményeket le fogja fényképezni, hogy legalább képen megmutathassa Ormósnak a két alkotást.

Szamossy több arcképen is dolgozott ebben az időszakban, miután báró Bémer Pál nagyvárad apátkanonok,

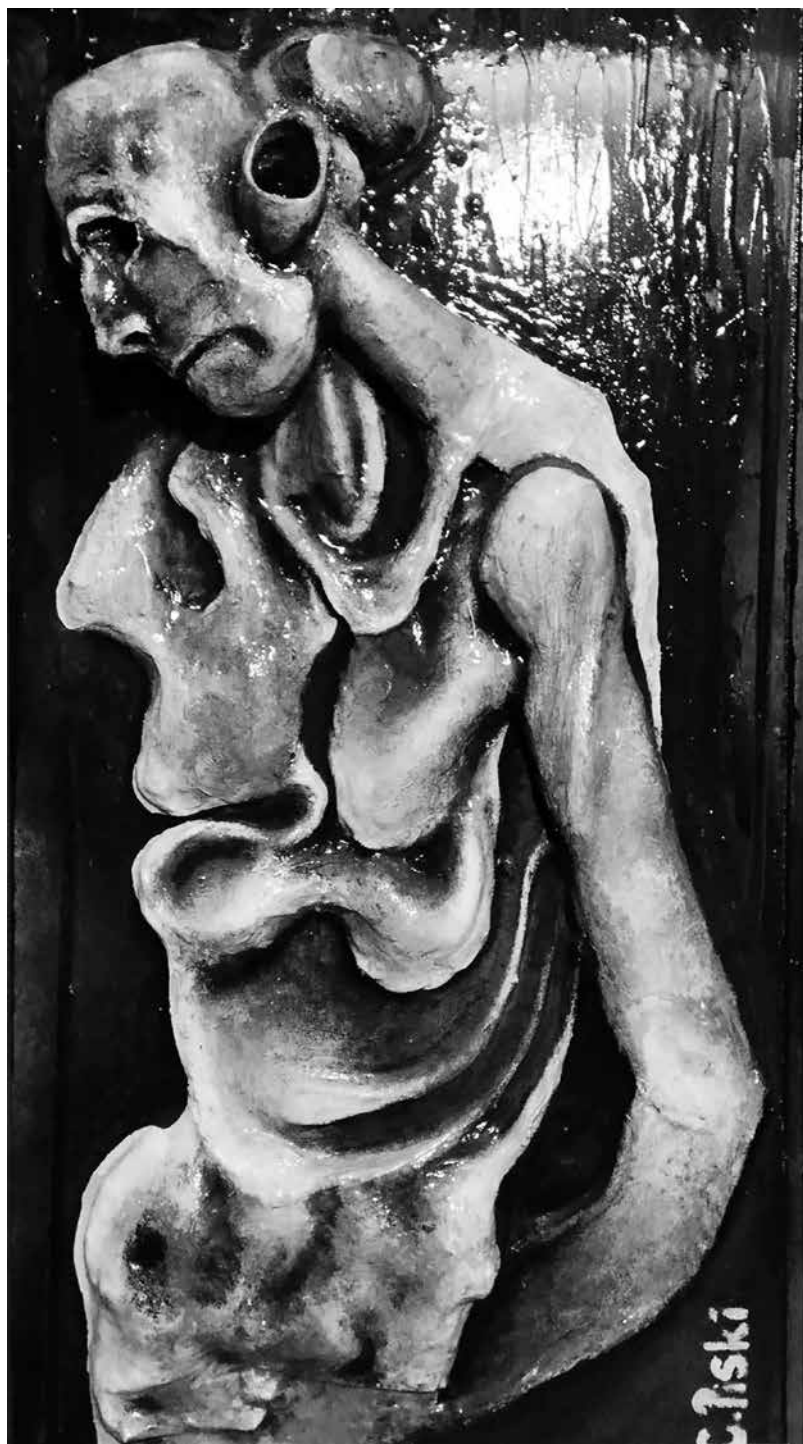
akinek a nővérét is lefestette, beajánlotta a Klobusitzky családhoz, de egy alkalommal báró Dőry József Bihar vármegyei és nagyváradai főispánnal is megismerkedett, aki két unokatestvére lefestésére kérte fel.

Szamossy még nagyon sok mindent megoszt Nagyváradról Ormós Zsigmonddal, ám arra gondolva, hogy ezek az információk már nem tartoznak szorosan jelen írás témájához, még csak annyit emelnék ki, hogy igen szépen ír a saját családjáról,

különösképpen az iskolában jó eredményeket elérő gyermekeiről, így az idősebbikről, Szamossy Lászlóról, aki a hegedülésben ért el meglepő előmenetelt. Más forrásokból derül ki, hogy a fiatalembert felvették a budapesti zeneakadémiára, majd festészetet tanult Párizsban édesapja leghíresebb tanítványától, Munkácsytól. Sajnos nagyon fiatalon, 42 évesen hunyt el. Róla egy fotót is tartalmaz a Nagyváradról Temesvárra érkezett küldemény, amely a Magyar Nemzeti Levéltár tulajdona.

Az ember tragédiája (Tizennegyedik szín, az eszkimónál)

Az áldozat

Haraji Adalbert

Kitörni a szegénységből

Képzeld el, hogy munkanélküli vagy és hónapok óta munkát keresel. Állami segélyből fedezed a lakbért, a rezsit és az étkezést, de ennél többre nem futja. Egyszer csak sikerül munkába állnod, végre megkapod az egyik megpályázott állást. Megérkezik az első fizetésed, boldog vagy, mert úgy érzed, hogy a dolgok talán jobbra fordulnak. De itt a csapda, vagyis a munkáddal pont annyit keresel, hogy már nem vagy jogosult a segélyre, de annyit nem, hogy a költségeidet fedezni tudd. Ráadásul a közlekedésért is fizetned kell, a gyermeked felügyeletéről nem is beszélve. Mintha kevesebb lenne a pénzed most, mint amikor munkanélküli voltál.

A közgazdászok ezt a helyzetet jóléti csapdának nevezik, ami egyike a világszerte milliókat érintő különféle szegénységi csapdáknak. Olyan öngerjesztő gazdasági és környezeti körülmények ezek, melyek generációkon át állandósítják a szegénységet. Bizonyos szegénységi csapdák egyéni életkörülményekkel kapcsolatosak, pl. az egészséges táplálkozás vagy az oktatás hiányával. Mások egész nemzeteket érintenek, pl. mikor az ok a korrump kormányzat vagy a klímaváltozás. De a jóléti csapdák kegyetlen ironiája az, hogy éppen azok az intézkedések idézik elő, melyekkel a szegénység ellen küzdenek.

A történelem során a legtöbb társadalom stratégiákat fejlesztett ki, melyekkel a szegényeken igyekezett

segíteni. A 20. század előtt vallásos csoportok és jótékonyossági szervezetek voltak a kezdeményezések vezetői. Manapság ezeket jóléti programoknak hívjuk, és általában kormányzati segély formájában segítik a lakhatási, étkezési, energiafogyasztási és az egészségügyi költségek fedezését. E programok tipikusan rászorultsági alapon működnek, vagyis csak azok jogosultak a támogatásra, akiknek a jövedelme egy bizonyos határ alá esik. Az ilyesfajta modell biztosítja, hogy valóban a rászorulókon segítsenek. De ez azzal is jár, hogy azok már nem lesznek jogosultak, akiknek a jövedelme túllépi a jogosultsági összehatárt, függetlenül attól, hogy valóban stabil-e az anyagi helyzetük. Ez az ördögi kör árt a szegénységben élőknek, de a már onnan kikerülteknek is.

Az uralkodó közgazdaságtani modellek szerint az ember racionális döntéshozó, aki mérlegeli a költségeket és a várható hasznot, majd a legkedvezőbb lehetőség mellett dönt. Ha a szegények tudják, hogy semmi hasznuk nem lesz a munkából, ez arra ösztönzi őket, hogy továbbra is segélyből éljenek. Természetesen az emberek sokféle ok miatt dolgoznak, pl. társadalmi elvárások és egyéni értékrend hatására. De a jövedelem fontos ösztönző munkavállaláskor, és ez a mindenkor munkaadóknak is fontos kell, hogy legyen. Ha a munkavállalók kevesebben vannak, lelassul a gazdaság és még többen kerülhetnek a szegénységi küszöb alá.

Vannak, akik szerint az ördögi kör megszüntethető, ha teljesen eltöröljük az állami segélyprogramokat. De a legtöbben ezt nem tartják sem realisztikusnak, sem humánusnak. Hogyan alakítsuk hát át a segélyrendszert, hogy ne büntesse a munkába állókat? Számos ország számos módon próbálta megkerülni a problémát. Van, ahol egy meghatározott ideig továbbra is kapnak támogatást, akik munkát találtak, máshol a jövedelem növekedésével arányosan csökkentik a segély mértékét. Bár így is csökken a munkavállalás pénzügyi ösztönzése, a jóléti csapda rizikója mégis kisebb lesz. Más kormányok oktatási, gyerekfelügyeleti vagy egészségügyi ellátást biztosítanak az összes állampolgárunknak, egyenlő mértékben.

Egy megoldási javaslat tovább bővítené a mindenkire kiterjedő gondoskodást. Eszerint általános alapjövedelmet kapna a társadalom minden egyes tagja, függetlenül a vagyonától vagy

foglalkoztatási helyzetétől. Eddig ez az egyetlen modell, ami teljesen megszüntetné a jóléti csapdát, hiszen emellett bármiféle munkavállalás biztosan növelné a jövedelmet.

Tény, hogy egy stabil alapjövedelem, mely alá senki nem kerülhet, megakadályozná, hogy az emberek elszegényedjenek. Számos közgazdász és közgondolkodó képviselte ezt a modellt, már a 18. századtól kezdve. Az általános alapjövedelem azonban mindmáig hipotetikus elképzelés maradt. Bár van, ahol kipróbálták kicsiben, a helyi kísérletek nem sokat árulnak el arról, hogy hogyan működne ez a modell nemzeti vagy globális szinten.

Bármilyen stratégiát is követ egy kormány, a jóléti csapdát az emberi autonómia figyelembevételével kell megoldania. Miután lehetővé tettük, hogy az emberek hosszú távú változásokat érthessenek el az életükben és a környezetükben, akkor végre nekiálhatunk megtörni a szegénység ördögi körét is.

A gonosz profanitása

A holokausz az emberiség történetének egyik legsötétebb pontja. Többek között a filmeseket is számos alkalommal megihlette, a *Schindler listájától* kezdve *A zongoristán* át a *Saul fiaig* bezárólag. Az **Érdekvédelmi területnek** (*The Zone of Interest*) ugyancsak ez a központi témája, így akár sokan legyinthetnek, képtelenség ezen a fronton újat mutatni, főleg a *Saul fia* után. De aki ismeri **Jonathan Glazer** rendező munkásságát, az igencsak számíthatott valami egyedi vízióra.

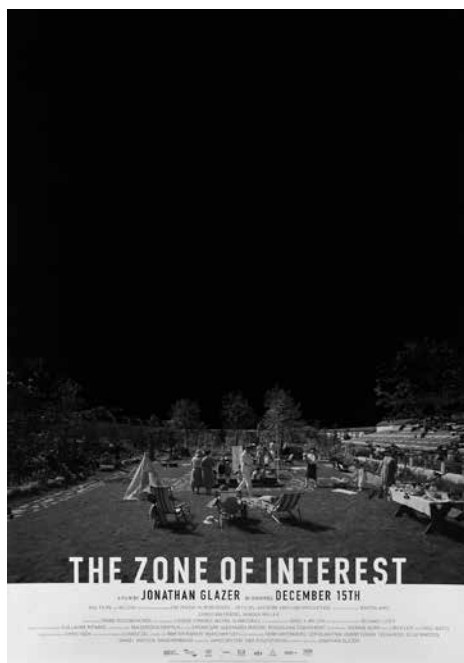
Glazer negyedik filmjéig sokat kellett várni, az alkotó nem sorolható a termékeny rendezők közé. Videóklippek megvalósítása fűződik a nevéhez, melyeket pályája elején készített, majd jött a 2000-es *Szexi dög* (*Sexy Beast*), négy

évre rá a *Születés* (*Birth*). A 2013-as *A felszín alatt* (*Under the Skin*) hozta el a szélesebb körű ismertséget számára. Ezután tíz évet kellett várni a legújabb víziójára, nem hiába.

Robert Merle *Mesterségem a halál* című regényében a főszereplő Rudolf Lang, aki nem más, mint maga Höss, a Lang vezetéknev Rudolf Hössnek a háború utáni bujkálása alatt használt álnevéből származik. Merle regénye az *Érdekvédelmi területtel* ellentétben bemutatja Höss származását, élettörténetét, motivációját, vallásosságát, teljes képet ad róla és döntéseiről.

Jonathan Glazer író-rendező *Érdekvédelmi területe* ugyan adaptáció, de nem Merle művét vette alapul, hanem Martin Amis azonos című 2014-es írását. Glazer egyedi módon nyúlt a regényhez, az eredeti műben három szereplőn keresztül látjuk az eseményeket, a film viszont egy távolságtartó, külső nézőpontot ragad meg, amin keresztül szinte észrevétlenül leskelődőként láthatunk bele a Höss család életébe.

1943-ban járunk, Rudolf Höss (**Christian Friedel**) a feleségével, Hedwiggel (**Sandra Hüller**) és gyermekeivel Auschwitzban él, a hírhedt koncentrációs tábor közvetlen szomszédságában. A férfi a telep vezetője, aki a munka mellett gondos családapaként és szerető férjként tengeti napjait. A feleség által megálmodott és létrehozott családi ház és már-már paradicsomi kert varázslatos képeit láthatjuk, a család hétköznapijai azok, amik meghatározzák a film túlnyomó részét.

A fő konfliktust a filmben az adja, hogy Rudolf Höss azt az jelzést kapja a felsőbb vezetéstől, munkája pazar elvégzését elismerendő, hogy egy másik haláltáborban is számítanak hibátlan munkájára. A feleség ezt a hírt meghallván ellenszegül, kifakad, semmiképpen sem akarja elhagyni gondosan felépített, megalkotott otthonát.

A filmben az alapkonfliktus igencsak banális, ellentétben a háttérben zajló események súlyával. A film erősségét a háttérben zajló események hangjai, zörejei, az előtérben látottak erős kontrasztja határozza meg.

Érdeemes mindig figyelni a hátteret, mivel egészen más jelentéstartalommal bír a kertben békésen játszó gyerekek fölött feltűnő vonatfüst. Arról nem beszélve, hogy szemtanúi ugyan nem vagyunk a borzalmaknak, de mindent hallunk. A kétségbeesett sikolyokat, lövéseket, a halálgyár folyamatosan dolgozó fogaskerekeit.

Tudjuk, mi zajlik a falak mögött, épp ettől olyan erős az a közöny, ahogy Hedwig kertészkedik, vagy Rudolf kajakozik a gyermekeivel a közeli fo-

lyón. Höss lelkesedése a munkája iránt, amilyen elszántsággal fejleszti a tábor, mintha csak egy átlagos gyárigazgató lenne, aki a termelést segíti, iszonyatosan groteszk.

Ugyanez igaz Hedwig kifakadására, amikor felmerül egy esetleges áthelyezés. A legtöbb ember menekülne erről a helyről, a nő azonban a valóra vált álmát semmi pénzért sem hagyná el.

A film utolsó harmadában történik egy váltás, a lezárás elsőre talán furcsának, oda nem illőnek tűnhet, de jobban átgondolva nagyon is helye van a cselekményben. Höss személyisége csak a film legvégén kap árnyalást, hogy aztán Glazer egy gyomrossal ellenpontosza az addig látottakat.

Bár a táborparancsnok teljesítménye úgymond sikertörténet, mivel a mai napig megmaradt az emléke, őrzik halálgyárát, a film azonban mégsem ezzel a jelenetsorral zárul, hanem visszavált a múltba, és ettől lesz igazán unikális a rendező megoldása.

Lencar Péter

A rockzenének nincs oka panaszra

Rockünnep a Cargóval és Kalapáccsal

Erdélyi és partiumi miniturné keretében együtt koncertezett március közepén két legendás rockegyüttes: a romániai Cargo és a magyarországi Kalapács zenekar. Brassóban, Marosvásárhelyen és Nagyváradon játszott a két csapat. **Kalapács József** énekessel, a magyar zenekar névadó frontemberével a közös turnéről, az idei koncertprogramról, a rockzene helyéről és szerepéről a kulturális életben, a szabadság lényegéről, természet-szeretetről és romantikus kalózságról beszélgettünk a váradi fellépés előtt.

A turnézáró koncertet a szépen felújított váradossi Ifjúsági Házban tartották meg, ahol modern előadóterem várta a rockereket. A közös turné ötlete a marosvásárhelyi Kővári Attilától, a koncertkörút főszervezőjétől származott, aki arra gondolt: miért ne lehetne megünnepelni méltóképpen március 15-ét és a rockzenét e két neves együttesel.

A Kalapács utazása Marosvásárhelyről Nagyváradra meglehetősen viszontagságosra sikeredett. A stáb két járműve is lerobbant. Végül a logisztikai ügyeskedéseknek köszönhetően csak eljutottak a Sebes-Körös partjára mind a zenészek, mind a folszerelések. Eredetileg úgy volt, hogy a Kalapács zenekar játszik először, őket követi a Cargo. Nos, a sors másként döntött, ám

a cargós srácok készségesen cseréltek, a hangulat, a többórás buli, röviden szólva mindkét koncert remek volt.

A Cargo együttes repertoárjában olyan, Romániában népszerű dalok szerepeltek, mint a *Ziua vrăjitoarelor*, az *Aproape de voi*, a *Ploaia*, a *Călare pe motoare*, a *Nu mai am țigări*, az *Anarhia*.

Kalapács József rockénekes, akit a rajongók jól ismernek a Pokolgép, az Omen, a Hard és a Kard együttesekből is, többször volt már vendége Váradnak, az utóbbi években különböző klubokban, romkocsmákban lépett fel. Ezen a márciusi koncerten elhangzottak híres és sokak által szeretett Pokolgép-dalok (*Ítélet helyett*, *A jel*, *Itt és most*, *Tépett madár*, *Mindhalálíg rock'n'roll*, hogy csupán néhányat említsünk), valamint a Pokolgép utáni korszakból származó szerzemények (*Patkánymese*, *Bűnöm a rock* stb.), de újabb szerzemények is. Mielőtt felhangzott volna *A háború gyermeke* című dal, az énekes említést tett arról, hogy Marosvásárhelyről jövet miféle ijesztő élményben volt részük: harc-kocsikonvoj mögé került az autójuk, ez is lassította az utazást. Hozzáfűzte: ha valahol háború van a világban, az valamiképp mindenkit érint, és ezek a dolgok nagyon nem jók. A dalszöveg aktualitását pedig nem kell külön-

A Cargo és a Kalapács, valamint a turné stábja Marosvásárhelyen. A felső sorban a három Cargo-tag mellett Kalapács József és Weiss László „Kicsi”

sebben magyarázni. Kimásolhatnám az egészet, de elegendő csak a refrén: „Nem! Ne ássunk sírokat, / Milliókat egy miatt! / Ne szülessen több halál!”

Szabadság és egymás iránti tisztelet

Az együttes cucca még úton volt valahol Vásárhely és Várad között, amikor Kalapács Józseffel beszélgettem a turnéről és sok minden másról.

– Mit szóltál ahhoz, hogy a Cargóval közösen turnézzatok?

– Egyből nyitott voltam rá. Úgy érzem, ez az egész projekt jó hatással tud lenni, hiszen szomszéd népek vagyunk, akármilyen múltbéli sérelmeket is hordozgatunk, és hát pont a rockereknek nem kellene ezt tenniük. Így talán ki tudunk nyitni olyan kapukat is –

oda-vissza –, amelyek szimbolikusan a békét jelentik. Óriási szükség lenne a világban arra, hogy ne elszigetelődjünk egymástól. És hogy ne kiabáljunk át a kerítésen, és ne dobáljunk át sörösüvegeket.

– Úgy hallottam, a cargósok többé-kevésbé ismerik a magyar rockzenét, szeretik a régi Pokolgép-dalokat, neked is rajongóid.

– Igen, konkrétan ismernek dalokat. Volt egy gitárosuk, Adrian Bárar, aki sajnos épp három éve meghalt, az ő tanítványa egyébként ez a fiatal srác, aki a mostani gitárosuk. No, hát Adrian, mondhatni, Pokolgép-fun volt. Neki volt a vágya, hogy valamikor akár együtt játsszanak a Pokolgéppel vagy annak úgymond leszármazottaival, a Gépből kivált zenészekkel. Másik óhaja az volt, hogy a budapesti nagy

koncerthelyeken (régén a PeCSa, egy ideje a Barba Negra) játszhasson. Ez az idén megvalósul, bár már nélküle, mert csinálunk egy közös bulit a Cargóval a Barba Negrában.

– *Hogyan sikerült a turné?*

– Nagyon jó hangulat volt mindeütt. Brassóban is, Marosvásárhelyt is tele volt rendesen mindkét csárda. Váradon egyelőre nem látom valami sűrűnek a népességet. Kővári Attila szerint az jelenthet konkurenciát, hogy nemsokára Debrecenben koncertezünk majd a Totális Metál zenekarral. Ez nyilván Brassóban és Marosvásárhelyt nem számított a távolság miatt. A mai nap kicsit kedvünket szegte, nem a közönségszám miatt, mert mindenképp megtisztelő, akármennyien nézik meg a zenekart, hanem hogy két autópótlómán vagyunk túl. Az egyik kocsit csak annyira robbant le, hogy azért el tudtunk vánszorogni Váradig. Viszont a buszt trélerrel hozzák. Emiatt fordult meg a program. Úgy volt, hogy mi játszottunk előbb, hogy utána rögtön suhanhassunk is haza (Marosvásárhelyt mi léptünk fel később, Brassóban mi indítottuk a bulit, vegyes volt a játszási sorrend). Ráadásul két tankhadosztályt kellett kikerülgetni. Ez a buszt ugyanúgy hátráltatja. És a buszon van a cuccunk, emiatt nem tudunk játszani előbb.

– *Milyen az idei koncertprogramod? Mennyire zsúfolt vagy színes?*

– Mindig van egy kis kavarodás, zsúfoltság. Ez nyilván a gitárosoknak is nehéz: mindig átállni egy új műsorra, de az énekeseket, például magamat sem irigylem. Merthogy baromi sok dal van most a fejemben. Ami most az év első három hónapjában leginkább érvényes volt: a két jubiláló album, a

15 éves *Apokalipszis* meg a Pokolgép-időkből a 35 esztendő *Éjszakai bevetés*. Amúgy a repertoárba csöpdögtetünk máshonnan, más korszakokból való dalokat is. Ilyenformán vehemensebb, sűrűbb a program a jubileumok miatt. Egyébként sok olyan fellépésünk is lesz, ahol csak kimondottan Kalapácsdalokat játszunk. Ilyenek lesznek a nyári nagy fesztiválbulik. Azokra az alkalmakra igyekszünk kimondottan a *Best of Kalapács*-műsorból válogatni, erre koncentrálnak jobban. Egy-két „fűszert” azért használunk majd a Pokolgép-anyagból is. Amúgy nyáron a Totális Metál zenekarral fogok játszani vagy tíz bulin át. Előbb-utóbb biztosan lesz Váradon is Totális Metál-koncert, ha valaki megteremti a lehetőséget, a normális feltételeket hozzá. Az biztos, hogy Erdélyben lesz koncert Kézdivásárhelyen, valamint Szentegyházán, ahol a nagy motorostálkozók szoktak lenni, egy új rendezvényhelyszínen. Az is nagy öröm volna nekem, ha legközelebb a lányommal, Kalapács Ódor Cintióval léphetnék fel Váradon.

– *Miként látod a rockzene szerepét a jelenlegi kulturális életben?*

– Óriási a jelentősége. Hatással bír sok mindenre. Minden esztendőben felbukkanó probléma volt az elmúlt negyven-ötven évben, hogy mi lesz a rockzene sorsa. Mindig temetik, de még mindig megvan, létezik. Folyamatosan beszélgetek fiatalokkal, akik imádják a rockot, és sajnálkoznak azon, hogy már nem megy úgy, mint régen. De ez nem igaz. Ugyanúgy megy. Sokkal több a zenekar, vagy legalább annyi, mint régen. Rengeteg a rocker. Jobban szét van darabolódva a rockélet. A másik dolog az, hogy ez most nem divat, ha-

nem már megvan a helye a kulturális életben. És most is vannak olyan zenekarok, vagy inkább úgy mondanám, hogy előadók (akár szóló előadók vagy pár fős formációk), akik éppen nagyon divatosak. De azt nem tudjuk, hogy itt lesznek-e húsz-harminc év múlva, viszont a rockzenészek, a rockerek a saját érámból, akik még élnek, azok mind itt vannak a színpadi deszkákon, mind nyomják a rockot, és sok ember előtt játszanak-játszunk. A Kalapács zenekarral idén szinte csak teltházas koncertjeink voltak otthon. Egyébként Erdélyben is nagyon jól sikerültek a koncertjeink. Persze lehetne azt mondani, hogy hamar jöttünk vissza. Általában még a magyarországi területekre is az érvényes, hogy egyévente koncertezni majdnem sűrű, kétévente fellépni egészségesebb, hogy eléggé jól tudjon hatni a zenekar egy adott helyszínen. Ennek ellenére mégis szép nézőszámaink vannak. Szóval énszerintem a rockzenének nincs oka panasza. Az nem baj, hogy nem annyian járnak rockkoncertre, mint mondjuk Azahriah-ra, hiszen ő most a legdivatosabb előadó. Annak idején egyébként a heavy metálnak is volt egy nagyon divatos időszaka. Emlékszem, amikor a Pokolgéppel elkezdtük, először csak rockzenének voltunk titulálva, szerettek minket, aztán egyszer csak valamitől nagyon megszaladt a dolog, és bármilyen faluba mentünk, kiürültek a diszkók, mert még oda se mentek, hanem eljöttek Pokolgépre. Ez nem azt jelenti, hogy mindenki heavy metálos volt, hanem divat lettünk, vagy divat is voltunk. Természetesen létezett a kemény mag, ők akkor is eljöttek volna, ha ötvenen vannak a koncerten, de olyan is volt, aki csupán divatból volt

jelen. Minden kornak megvannak a divathullámai. És bizony volt olyan, hogy a rockzene is olyan valószerűtlenül nagy tömegeket mozgatott meg, ami egyébként sokszor már nem is egészséges. Nem tudsz ugyanannyira közvetlen és természetes és emberi és valódi lenni abban a közegben, ahol máshogy vagy kezelve. Szerintem stabil helye van a rockzenének a világban. Úgy érzem, hogy jól működik, jó zenészek vannak mellettem, körülöttem. És persze vannak újak, fiatalok. Például a Cargónál is ott van a fiatal gitáros, aki nagyon tehetséges, ügyes, de ott vannak körülötte az öregebbek, akik viszik ugyanazt a zászlót, és óriási hangulata van a koncertjeiknek. Kezdjük most már ismergetni a műsorukat. Nekem nyilván furcsa a román nyelv, de annak ellenére is jól hangzó, szerethető dalok, ha nem értem a szöveget.

– *Van olyan zenész a Cargóban, aki tud magyarul – legalábbis kicsit.*

– Az énekes tud egy picit magyarul, de leginkább a basszusgitáros, vele kommunikálok a legkönnyebben. A nagymamája magyar volt, csak hát sajnos már nem élnek a nagyszülők, és sokat felejt az ember, ha nem használ egy nyelvet. Többször voltunk Amerikában játszani, ahol rengeteg magyar származású fiatallal találkoztunk, de egy mukot sem tudnak már magyarul azok, akinek a családjában nem használják a nyelvet. Akadt olyan is, akivel nagyon jól elbeszélgettünk, aki azt mondta: 18 évesen még egy szót nem tudott magyarul, ám egyszer csak a fejébe vette, hogy ha magyar, hát megtanulja a nyelvet rendesen, és valóban gyönyörűen beszélt. Nincs mit tenni, ez van. A körülöttünk lévő világba valamilyen szinten beleolvadunk. Nem természetes

Fotó: Štefan Filip

A Kalapács zenekar

sajátja az embernek a körülöttünk lévő civilizáció sem, valójában sok ember szívesebben élne kicsit nomádabban, természetközelibben. Nem véletlen, hogy amikor feltöltődni akar az ember, akkor olyan helyekre megy, ahol kicsit magába tudja szívni a természet vad erejét.

– *Neked mi jelent feltöltődést?*

– Nekem is a természet adja a feltöltődést, de sokaknál ugyanezt látom. Felemelő, amikor az ember elmegy a Balatonra hajózni, vagy kirándulni a hegyekbe, de akár még egy sétára is az állatkertbe, urambocsá, az nemcsak bambulás, hanem közeledés a természethez. Mert az úgymond civilizált élet sok tekintetben nagyon kamu. Filmekből, streamelt műsorokból tájékozódni a világról, hamis mintákat követni, műanyag életet élni, robotolni reggeltől estig vágyott és erőltetett javak megszerzéséért, holott jóval kevesebb elegendő lenne mindenkinek, de mindenből többet akarunk – ez tölti ki sokaknál a mindennapokat. Én is

szeretem valamennyire a civilizációt, de több kellene a természetből, a nyugalmasabb életből.

– *Amikor néhány éve interjú készítettem veled, valahogy úgy fogalmaztál, hogy ha nem volnál rockzenész, legszívesebben kalóz lennél.*

– Igen, ezt most is így gondolom, de persze nem olyan kalóz, aki rabol, hanem inkább csak a kalózság romantikája vonz. Kalózként egy szigeten buszgatnám az elrejtett kincsemet, ami amúgy nagyon nem kellene semmire. Viszont roppantul élvezném a szabadságot, a vihart, az esőt, a napot, és néha vad bulikat tartanánk a párommal. Ez az életmód rendben is van.

– *Apropó, rockzene és világ. Néhány alkalommal felléptél a Csináljuk a fesztivált című szórakoztató műsorban. Az általad énekelt slágereket is jó rockosan, a saját stílusodban énekelted. Milyen visszajelzéseket kaptál?*

– Az is hozzátartozik a mai világhoz, hogy vannak olyan platformok, ahol az emberek véleményt akarnak nyil-

vánítani. Megtehetik, mert van erre lehetőségük. Nincs ezzel semmi baj, csak amikor nagyon agyament dolgokat írnak. Teszem azt, beinvitálnak egy tévéműsorba. Rockénekes vagyok, jó, ha valamilyen módon megjelenek, hadd lássa-hallja minél több ember, hogy egyáltalán még létezem, énekelek, ott vagyok a világot jelentő deszkákon, hiszen a rockzene nem folyik a vízcsapból is, nem vagyunk éppen celeb státuszban, nem nagyon játszszák a dalainkat a rádiók. Ehhez képest olyasmiket is olvastam, hogy eladtam magam ennek meg annak. Hozzá kell szokni ahhoz, hogy ilyen idióta világban élünk. A többség hozzáállása viszont nagyon pozitív volt. Nekem meg alapvetően az a véleményem, hogy mi elég sokat énekeltünk és énekelünk a szabadságról, hadd legyen már annyi szabadságom, hogy azt csináljak, amit akarok, és ezt nem kérem, hanem rá-tarti módon követelem is magamtól. Ez az én dolgom, én döntöm el, mit teszek, nekem ne mondja meg senki, mit csináljak. Pont ne olyan ember mondja, akinek a véleményére abszolút nem fogok adni, mert már az írásának minősége, stílusa és bunkósága miatt engem meg sem tud karcolni, inkább csak sajnálom, hogy vannak ilyenek. Úgy gondolom, az egyik leg-alapvetőbb emberi tulajdonság kellené hogy legyen a másokkal szembeni tisztelet. Ugyanez a tisztelet meg kell hogy legyen az állatok felé is. Érvényes ez egész környezetünkre, tisztelni az emberi kapcsolatokat, az állatokat, a növényeket, a minket körülvevő világot. Ez az, ami emberré tesz. Nem is értem, miért működik ez máshogyan valakinél. Ami meg a műsort illeti, ez

számomra csupán játék. Versenyeztetik a dalokat, a kiválasztott slágereket, ez sosem lehet igazán objektív vagy igazságos. Eleve nem százezren szavazhatnak, hanem van egy kb. száz fős közönség, a nézők véleményéhez adódik hozzá a zsűri szintén nem objektív szempontja. Az előadótól, aki ezt bevállalja, kicsit bátor dolog az ilyen megmutatkozás. No, és megvan az a pozitívuma a fellépésnek, ha tetszik, ha nem, hogy ennek van reklámértéke. Ha az ember módot kap rá, legyen hálás a lehetőségért, és vállalja el. Amúgy senki a zenekarból nem foglalkozik ezzel mélyebben, nem törődik a politikai acsarkodással. Mindenkinek más az elképzelése, de ez nálunk mégsem jelent problémát, mert vagyunk azon a szinten. Amikor valamelyikünket kikósztolják egy tévében való szereplés miatt, politikai hátsó szándékot feltételeznek, azzal nem minket aláznak meg, hanem a saját gondolkodásukat degradálják. Nem értem a mindenféle belemagyarázásokat. Mint ahogy azt sem, amikor rockzenészek acsarkodnak egymásra. Mi rockerek vagyunk, soha nem kérdeztük a rajongóktól sem, hogy te hová tartozol, kire szavazol, hanem tesszük a magunk dolgát. Megvan a saját értékrendünk, ami nem valamelyik pártéval azonos. Bármilyen hovatartozású, gondolkodású, konzervatív vagy liberális vagy akármilyen más mentalitású ember hallgatja a dalainkat, mi pontosan ugyanazzal a gondolati tartalommal énekeljük mindenkinek. És mindenki vegye ki, facsarja ki belőle magának azt az értéket, amiről úgy érzi, hogy neki szól.

Tóth Hajnal

Találkozásaim Tabéry Gézával

Azt szokták mondani, hogy költői túlzás, ha valaki bármilyen eseményt vagy történetet a valóságnál jobban megszépítve, eltúlozva ad elő vagy ír le. A Tabéry Gézával való „találkozásaim” kifejezéssel félig-meddig én is túlzásba estem annak érdekében, hogy elmondhassam, találkoztam Ady utolsó élő váradi barátjával. Azért használtam a félig-meddig szót, mert három találkozásból csak az egyik volt nagyon is valóságos és emlékezetes.

Az első ilyen találkozásnak nevezett esemény Tabéry Gézával valamikor középiskolás kissrác koromban volt, amikor Várad főutcáján fűrészgépével a vállán valahonnan jött vagy valahova tartott, hogy napi betevőjét megkeresse. Nem sokkal e sorok papírra rovása előtt egy régi kedves ismerőstől hallottam (aki gyermekkorában ismerte Géza bácsit, mivel az ő családi házukban lakott), hogy azért tartotta fenn magát favágásból, mert nem fogadta el a román írószövetség által felajánlott tiszteletbeli járadékot, talán büszkeségből vagy erkölcsi meggyőződése miatt.

Időrendi sorrendben a következő találkozásom (már nagyon is igazi, úgymond testközei volt) az Ady Endre Emlékmúzeumhoz kötődik. Nem emlékszem pontosan, hogy 1957 melyik őszi hónapjában történt, arra viszont igen, hogy kellemes idő volt, mivel rövidnadrágban jártunk. Mivel régeb-

ben gyakran sétáltunk a múzeum környékén, de csak kívülről vettük szemügyre, illőnek tartottuk az iskolában Adyról tanultakat kibővíteni és magát a múzeumot belülről is megsejmlélni. Ahogy emlékeimben megpróbálok visszarévedni, úgy látom az emlékképet, miszerint a múzeum bejárati ajtaja nyitva volt, és az ajtóval szemben egy karosszékből ülve bóbiskolt a múzeum alapító igazgatója, Tabéry Géza bácsi. Jelenlétünk látszólag nem zavarta. Barátom és jómagam kissé tanácstalanul, csak úgy találmra elkezdtek szemügyre venni az Adyval kapcsolatos tárgyakat, dokumentumokat. Látva téblábolásunkat Géza bácsi abbahagyta révedezését, s kéretlenül ugyan, de a mi örömeinkre mellénk szegődött, hogy eligazítson a látnivaló relikviák között. És mivel abban az időben, akárcsak manapság, nem tolongtak a látogatók a múzeumban, így hát bőven jutott lehetőség igazi időutazásra.

Az évek ködös távolából már nem emlékszem minden apró részletre, de mintegy összegzett benyomás lenyomataként szinte életre kelt Ady maga, hogy a róla szóló cikkek, relikviák is életre keljenek az íróbarát Tabéry Géza mesélése által. Ez volt tehát a második valódi találkozásom az íróval.

Fogalmaink szerint találkozásnak azt lehet tekinteni, ha két vagy több élő ember testi mivoltában egymás közelében láthatósági viszonyban

vannak. Ennek fényében nem mondhatom, hogy a harmadik találkozás valódi lett volna, mivel ekkor ő már egy magasabb síkról tekintett a mi háromdimenziós világunkra. Azon az 1958-as januári napon a múzeum teraszán „találkoztunk”, ahol a nekro-

lógot áldott emlékü magyar–francia szakos tanárom, Tátray Barna mondta. Majd a gyászoló tömeg innen kísérté Tabéry Gézát végső nyugalóhelyére, a Rulikowski temetőbe.

Szilágyi Gyula

Pánik

Megállítani Arturo Uit

Március 10-én mutatta be legújabb stúdióelőadását a nagyvárad Szigligeti Társulat, az előadás koprodukciós partnere a Szentendrei Teátrum volt. Bertold Brecht *Állítsátok meg Arturo Uit!* című drámáját Balogh Attila rendezte, a minimalista díszlet tervezője Golicza Előd, a jelmeztervező Gábor Zsófi, a dramaturg Takács Réka, a darab zenéjét a Kikiáltó / Színész / Narrátor szerepét is játszó Trabalka Cecília szerezte. A bemutató előadásban betegség miatt a rendező munkatársa, Szekeres Blanka alakította Dockdaisy-t (és egyéb kisebb szerepeket). Aurturo Ui (Sebestyén Hunor) valamint Emanuele Giri (Hunyadi István) kivételével a fő alakok, azaz Ernesto Roma / Zöldséges (Szotyori József), Giuseppe Givola virágkereskedő / Gengszter (Barabás Hunor) és az öreg Dogsborough / Zöldséges (ifj. Kovács Levente) két figurát jelenítenek meg, míg Kocsis Anna, Ilyés Klaudia, Dimény Levente, Tóth Ádám, Kiss Csaba, Nagy László Zsolt, Kocsis Gyula, Törteli Nadin, Barkóczi Réka és Kerekes Dalma feltűnik gengszterként, zöldségesként, újságíróként, orvosként, testőrként, üzletemberként, bíróként és egyéb szerepekben is.

A várad előadás egyik legnagyobb érdeme, hogy senkire sem mutat uj-jal, nem jelöli meg, ki is az az Arturo Ui, akit meg kellene állítani, mindösszesen elmeséli azt a chicagói gengsztertörténetet, amely Hitler hatalomra jutásának allegóriája is. A szerzőt már 1934-ben foglalkoztatta a német

diktátor, ám darabját végül 1941-ben, finnországi emigrációja alatt írta meg. Gyakorlatilag két párhuzamos történet elevenedik meg a várad előadás során is, melynek egyik közös eleme, hogy az a társadalom, amely kitermeli a maga zsarnokát, gazdasági és morális válságban van. A szemünk előtt pereg le a Karfiol Tröszt bekebelezése, a városi tanácsnál kölcsönt kijáró Dogsborough korrupcióba keveredése utáni vergődése és a hatalomból való kiszorítása, gyilkosságok vagy éppen egy bírósági tárgyalás groteszk paródiája, és közben időnként feliratok futnak át a színpad fölött, amelyek segítik a párhuzamok megértését, bár minimális történelmi ismeretek is elegendők ahhoz, hogy egy raktártűzben felismerjük a Reichstag felgyújtását vagy Cicero zöldségpiacának bekebelezésében az Anschlusst, azaz Ausztria Németországhoz való csatolását 1938-ban. S a szereplők személyazonossága sem kétséges a néző számára: az öreg Dogsborough Paul von Hindenburg, Emanuele Giri Hermann Göring, Giuseppe Givola Joseph Goebbels, Ernesto Roma pedig az az Ernst Röhm, akit, bár Hitler feltétlen híve, meggyilkolnak a hosszú kések éjszakájának nevezett többnapos politikai tisztogatás során.

A darab tehát nem jelöli meg, ki is korunk és terünk hatalomra törő gengsztertervezője, engedi a nézőnek, hogy akár saját szűkebb vagy tágabb környezetében felismerje azokat a mintákat, amelyek a hatalomra törő mindenkori Arturo Ui felemelkedé-

Fotó: Vigh László Miklós

séhez vezetnek. Érdekes nyomom követni a történet egyes szálait, például Dogsborough korrumpálását és annak következményeit, és a főszereplő fejlődését is. Például azt, ahogyan a kezdetben handabandázó, kisstílű bűnöző leckéket vesz mondjuk arról, milyen gesztusokat használjon, vagy éppen hogyan beszéljen közönség előtt. Szintén elgondolkodtató végignézni azt, hogyan válik kegyvesztetté Ernesto Roma, hogyan befolyásolják

egymás ellenében is a vezért kegyencei (mai kifejezéssel: hogyan fúrják egymást). Az előadás egyébként végig feszes, fenntartja a néző figyelmét, és bár szokatlan megoldásnak tűnhetnek a rapet idéző zenei betétek, ezek is segítenek fenntartani a darab ritmusát és feszültségét. A produkciót egyébként áprilisban is több alkalommal műsorra tűzik.

Fried Noémi Lujza

A nagyváradai Vulcan-szobor avatási ünnepsége 1927-ben

Hét év telt el a megalázó trianoni szégyennap óta, és a már jól berendezkedett román adminisztráció újabb szoborállításon gondolkodott Váradon. Az 1927-es év végére már több román személyiség szobrát állították fel a határszélre sodródott, még mindig elsöprő számú magyar lakossággal rendelkező partiumi nagyvárosban. Ferdinánd király mellszobra az egykori Magyar Királyi Honvéd Hadapródiskola előtt (1920. október 17.), Mária királyné egészalakos szobra a színház előtt (1921. október 13.), Ferdinánd király lovasszobra a Szent László téren (1924. november 21.), Károly herceg mellszobra a Csendőriskola előtt (1924. május 8.). II. Károly herceg szobrát a főtérre tervezték, végül a városligetben állították fel, mert az alkotás nem tetszett a királyi családnak. Mihai Eminescu is kapott egy mellszobrot a róla elnevezett promenádra, azaz az Ezredévi emléktérre (1934 nyara), ugyanakkor Barbu Ștefănescu Delavrancea (1934 nyara) is megkapta a maga mellszobrát az egykori Tisza Kálmán térre, ahol a mai napig áll. Traian Moșoiu román királyi tábornok szobra is 1937-ben került a főtérre, a görögkatolikus székesegyház előtti parkba.

Mint látjuk, az új gazdák kilencszáz év történelmét próbálták néhány esz-

tendő alatt utolérni. Ha nem másként, szoborállítást tekintetében, mert pár év alatt több személyiség szobrát sikerült köztérre helyezni, mint ahány magyar vonatkozású szobor állt a városban.

Míg a „kis magyar élet” egyre jobban visszaszorult, addig a román adminisztráció egyre erősödött, egyre nagyobb lett az étvágy, mindent megszerezni, amit lehet, minél nagyobb szeletet kikanyarítani a mások által létrehozott javakból.

Ilyen körülmények között jött el 1927. november 13-a, Iosif Vulcan (Vulcanu, Vulkán és Vulcan József formában is írták) mellszobra leleplezésének napja. Vasárnap délelőtt ünnepi istentisztelettel kezdődött meg az avatási ceremónia. A görögkatolikus székesegyház zsúfolásig megtelt a misére érkezettekkel. Innen a tömeg a színház mögötti térre vonult, ahol a szobrot felállították. A korabeli sajtó tudósítása szerint ezrek zsúfolódtak a kis térre, hogy tanúi legyenek a leleplezésnek. Mielőtt a szobrot felavatták volna, középiskolás diákok elénekelték a román királyi himnuszt. Ezután lehullt a lepel, és a tudósító szerint „felmorajlott a tettség, mivel a szobor a megszólalásig hű és művészi szempontból is elsőrangú munka”.

A szobor leleplezését hosszú, gondos munkával készítették elő. Előkelő és

magas beosztású vendégek érkeztek Nagyváradra erre az alkalomra. A kormányt Emil Isac művészeti vezérfelügyelő képviselte, de jelen volt Traian Moşoiu tábornok, Bogdan-Duică kolozsvári egyetemi tanár, a Román Akadémia képviselője, az Astra kulturális egyesület képviselője pedig dr. Drăgan professzor tette tiszteletét. Egy élelmes újságíró kiderítette, hogy kegyeleti okokból eljött egy Banutz nevezetű tanár is két társával, akiket még a múlt század végén a Színházi Bizottság, amelyet Vulcan József hívott életre, ösztöndíjjal taníttatott Bukaresben és Bécsben. Az akkori Nagyvárad jeles román személyiségei, Valer T. Frenţiu görögkatolikus püspök, Andrei Magieru ortodox püspöki helynök, Economu tábornok, Bădescu ezredes, vezérkari főnök, Bunescu rendőrprefektus is jelen voltak a szobor leleplezési ünnepségén. Mellettük persze ott voltak az eseményen a magyar egyházak képviselői is, úgymint Sulyok István református püspök, dr. Némethy Géza római katolikus kanonok.

A szoborbizottság nevében George Bacaloglu ezredes, a *Cele Trei Crişuri* folyóirat alapítója mondott beszédet. Méltatta Vulcan József elévülhetetlen érdemeit, azt a hatalmas munkát, amit a nagy költő, drámaíró és lapszerkesztő végzett. Mint mondotta, „kiváló irodalmi tevékenységén kívül fáradhatatlan harciosa volt a román kultúrának, aki állandó propagandamunkát végzett. Erdélyben keresni kellett olyan román intellektust, aki ne ismerte volna és akit hatalmas egyéniségének varázsával ne gyűjtött volna maga köré. Nagy költőnk 1865. júniusban, Pesten megalapította a *Familia* hetilapot, aztán hozzáfogott megszervezni Erdélyben a román szín-

játszást, amit nagy mértékben fejlesztett tovább, amíg egészsége engedte. Fáradhatatlanul dolgozott, amíg a betegség fel nem örölte szervezetét és a halál el nem ragadta!”

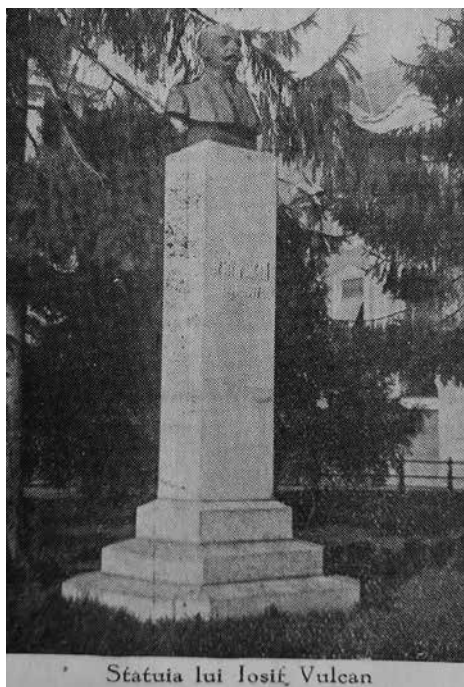
A beszéd befejeztével G. Bacaloglu ezredes a szoborbizottság nevében átadta Vulcan József mellszobrát Nagyvárad képviselőinek.

Ezután Grigore Egry, a város polgármestere mondott „költői szépségű” beszédet. „Mintha tegnap lett volna, hogy Vulcan József biztos lépteivel végig haladt azon az utcán, amelyet a kegyelet most róla nevezett el. És tiszteletet gerjesztett nemcsak román testvéreiben, de az itt élő más nemzetiségekben is. Tisztelték és szerették, hiszen nagy volt mint ember és igazi harciosa volt nemzete kultúrájának. Ötven esztendőn keresztül könyveivel, és negyven éven át lapjaival terjesztette a román kultúrát.”

A polgármester beszéde után egymást követték a felszólalók. Elsőként Traian Moşoiu tábornok szólott, és hangsúlyozta, hogy egy nemzet kultúrájának fejlődése mindig összefügg egy-egy nagy fiának életével. A Vulcan József által nehéz munkával megkezdett úton tovább kell haladniuk azoknak, akik a nemzeti kultúrát naggyá akarják tenni.

Ezután a Román Akadémia képviselője, Gheorghe Bogdan-Duică egyetemi tanár beszélt a közönséghez. Lelkes szavakkal méltatta Vulcan József irodalmi munkásságát, és példaképül állította a románság elé.

Emil Isac a kultuszminiszter nevében mondott köszönetet a szoborbizottságnak, hogy örök emléket emeltek „a román szellemi élet legnagyobb munkásának”.

Az idők viharában eltűnt bronz mellszobor egy korabeli sajtófotón

Bogdan Ionescu, a Jogakadémia dékánja a román oktatás képviselőjeként, Teodor Neș, a Gojdu-líceum igazgatója a nagyváradi román kultúregyesületek nevében méltatta a nagy költő munkásságát. Szót kapott még dr. Drăgan professzor, aki az Astra kultúregyesület üdvözlését tolmácsolta, és a fentebb már említett dr. Banutz professzor, aki azok nevében beszélt, akik mint ösztöndíjasok Vulcan Józsefnek köszönhették, hogy tanulmányaikat külföldön végezve most szolgálhatják a román kultúrát.

A költő szülőhelye, Pusztahollód képviselőjeként Alexandru Văcărescu pénzügyi tanácsos mondott még rövid beszédet.

(Sajnos azok keresztnévét, akik csak vezetéknévükön szerepelnek az írásban, nem sikerült kiderítenem.)

Mi sem természetesebb, hogy az addig elhangzott beszédek román nyelven szóltak, hisz minden méltató személyiség román nemzetiségű volt. Ám az utolsó, aki szót kapott a szoboravatási ünnepségen, Perédi György volt, a Szigligeti Társaság főtákar, aki magyar nyelven mondott beszédet. „Levett kalappal köszöntöm Vulcan József költő, író, a Román Akadémia, a Kisfaludy Társaság tagjának szobrát a Szigligeti Társaság nevében. Ide küldtek, ahol a román nemzet Genius ünnepet ül, megdicsőülését a költőnek, a ferfiúnak, aki szívének minden dobbanásával, lelkének minden tüzével és Istentől áldott tollának minden sorával egy félszázadon át szolgálta nemzetét. Az Apostolok útja volt az övé. Jobban tudta szeretni népét, véré a közönséges embernél.”

A továbbiakban a szónok méltatta az író-költő munkásságát, azt, hogy amolyan „apostoli körutakon”, főleg a románok lakta falvakban és városokban elmondott beszédekben sugározta a nemzeti öntudatot, a műveltséget, az összetartást és a bátorságot. Elmondta még, hogy az első magyar irodalmi fórum, a Kisfaludy Társaság azzal tüntette ki Vulcan Józsefet, hogy még életében állandó és halhatatlan tagjai közé választotta megbecsülése jeléül. Perédi magyar nyelvű beszédét élénk és hosszas tapsal köszönte meg a hallgatóság.

A szép ünnepélyt a diákkórus ének-számai zárták.

A délelőtti ünnepséget este irodalmi ünnep követte a színházban. Az akkor már Mária királynéről elnevezett Szigligeti Színház nézőtere az esti előadásra teljesen megtelt előkelő közönséggel. Bevezetésül Pavel Constantin

Archív felvétel az avatóünnepségről

belényesi tanár méltatta Vulcan József érdemeit, amit nemcsak a román, hanem a magyar irodalmi közvélemény is nagyra tartott, és akit többször is kitüntettek. A felolvasás végén a leánylíceum növendékei színes nemzeti viseletben mutattak be erdélyi román táncokat.

A kulturális estet követően a város nagy bankettet rendezett a Palace-ban (a korábbi Pannónia vendéglőben). A banketten egymást követték a pohár-

köszöntők. Grigore Egry polgármester a királyra, Bogdan-Duică tanár Vulcan Józsefnek a banketten is jelenlévő özvegyére, Aurel Lazăr a szobor alkotójára, Anghel Chiciu craiovai (Olténia) szobrászra mondott köszöntőt. A bankett végén az özvegy is szólott néhány szót, köszönetet mondva a városnak, a szoborbizottságnak és az alkotónak.

Farkas László

Minden könyvnek két szerzője van

Márciusában ismét Nagyváradon járt **Mircea Cărtărescu**, az egyik legismertebb kortárs román író. A több alkalommal irodalmi Nobel-díjra jelölt szerzővel, akit a szervezők nevében Mircea Pricăjan, a *Familia* folyóirat szerkesztője köszöntött, a Nagyvárad Egyetem dísztermében Dan-Liviu Boeriu irodalomkritikus beszélgetett. című Honlapunkon (varad.ro) *Az irodalom kalandjai* című beszélgetés néhány mozzanatát, köztük a vidámabb történeteket is kiemeltük, most a szerző – aki saját bevallása szerint szívesebben gondol magára szerzőként, mint íróként – irodalommal, könyvekkel, olvasással kapcsolatos gondolatait ismertettük meg olvasóinkkal.

A hasznosat a kellemessel szeretné összekötni, mondta bevezetésül Mircea Cărtărescu, aki szerint az irodalom képzelet kérdése is. Sokat gondolkodott az író–olvasó találkozó címen is, végül *Az irodalom kalandjai* mellett döntött, mert maga a kaland szó többértelmű, és kifejezi azt, ami az irodalom. Jelentheti a kaland a felfedezést, hiszen mindannyian egy óriás labirintusban élünk, és mindannyiunknak szüksége van bátorságra ahhoz, hogy felfedezzük azt is, kik vagyunk valójában, hogy kalandozni merjünk a saját komfortzónánkon kívül. Ehhez bátorságra, kezdeményezőkézségre és annak tudására van szükségünk, hogy folyamatosan egyfajta boldog fenye-

getettségben élünk, hiszen a kaland veszély is jelent, de a kalandozó elnyeri jutalmát is. Gondoljunk két gyermekre, akik benyitnak egy elvarázsolt kertbe, elkezdik felfedezni annak rejtekhelyeit, és tériszonyt is érezhetnek, ami a védekezési ösztöneiket ébreszti fel. Vissza is térnének a jól ismert, kitaposott útra, de mégis tovább kalandoznak, és az útjuk végén majd találnak egy sündisznót, egy szitakötőt vagy egy régi érmét. Bármit is találnak, erről az utazásról úgy térnek vissza, hogy visznek magukkal valami értékeset, amit ők maguk fedeztek fel. Ugyanilyen az irodalom is, kalandozunk a könyvekben, mint egy labirintusban, miközben átéljük a könyvek szereplőinek életét. Minden könyv egy külön világ, olyan, mint egy templom, senki nem kötelez arra, hogy belépj, de az ajtó nyitva áll előtted. A könyvben pedig felfedezheted azt a sünt, azt a szitakötőt vagy azt az érmét – hangzott el.

A jó, a nagy könyvek titka az Cărtărescu szerint, hogy ahányszor csak elolvasod azokat, valami mást fedezel fel bennük. Ráadásul senki sem ugyanazt a könyvet olvassa, tette hozzá, az irodalom ugyanis az a művészeti ág, amelyben két szerző van: az író és az olvasó. Az irodalmi mű egy kód, amelyet minden olvasó megkap, de ki-ki a saját tudása, tapasztalata szerint fejt meg. Ha például azt olvassuk: „szeles este volt”, az olvasóban a saját

Fotó: Familia folyóirat / Alex Mara

Dan-Liviu Boeriu és Mircea Cărtărescu

emlékeit, tapasztalatait idézik fel a leírtak, nem tudhatja, hogy az író fejében mi járt, mikor ezt a mondatot leírta. Így válik az olvasó is a mű szerzőjévé. Kalandozásaink során ugyanakkor veszélyekre is számítanunk kell, hiszen abban az elvarázsolt kertben találhatunk skorpiót vagy mérgező élőlényeket is. Az irodalomhoz bátorságra van szükség, vélte a szerző, majd Franz Kafkát idézte, aki szerint egy könyv olyan, mint egy fejsze, amelyet az olvasó fagyott, a világ fantasztikumára és szépségére érzéketlen agyába vág.

Ő maga gyermekként vált olvasóvá, és ez is a hivatása, nem csak az, hogy szerzővé legyen, mondta Mircea Cărtărescu, aki gyermekkoráról és gyermekkori olvasmányélményeiről is beszélt, akkor szerette meg például a tudományos-fantasztikus irodalmat. A fordítások kapcsán elmondta, sokat számít, hogy a fordító ismerje azt a kultúrát, amelyből a szerző származik, ismerje annak belső enciklopédiáját, mert nemcsak szavakat és mondatokat,

hanem egész kultúrát kell lefordítania annak, aki könyvet fordít. Szerinte azok a fordítások a sikeresek, amelyek az adott mű kulturális háttérét is jól adják át, és felidézte egyik saját könyvének katasztrofálisra sikeredett francia fordítását is. Mint mondta, az ő művei például Dél-Amerikában nagyon népszerűek, szerinte azért is, mert az a fajta mágikus realizmus köszön vissza könyveiben, ami a dél-amerikai szerzők sajátja.

A szerző az irodalom váráról vagy templomáról is beszélt. Mint mondta, az irodalmat egy hegy tetején álló várnak képzelel. Ez a vár jól látható, és ez úgynevezett népszerű irodalom jelenti a vár alapját. Ilyenek a krimik, az erotikus vagy éppen tudományos-fantasztikus könyvek, amelyek nem tartoznak a fősodorhoz, de szükség van rájuk, mert az olvasást kamaszként, fiatalként mindannyian ezekkel kezdjük, hogy aztán fokozatosan tovább léphessünk. Ezekre épül a következő emelet, ahol az úgynevezett hivatásos írók találhatók,

azok, akik mesterien tudnak elmesélni egy történetet, a realisták, mint például Balzac vagy Tolsztoj. Ha az irodalmat egy katedrálisnak képzeljük el, ők építik meg ennek falait. Az irodalom azonban nemcsak hivatás, hanem művészet is, van egy újabb emelet, itt találjuk azokat az írókat, akik művészek is egyben. A katedrális hasonlatát folytatva, ők azok, akik a freskókat készítik, elhelyezik a szobrokat azért, hogy kidíszítsék a teret és a falakat. Ezen az emeleten találhatjuk a költőket, mint amilyen például Rilke, és egyes írókat, mint például Nabokov vagy Max Blecher, akik az egyes frázisokat, gondolatokat cizellálják megcsodálni valóvá. Ők azok, akik – a templomos hasonlatnál maradva – a díszkivilágítást adják, s a

felettük lévő szinten állnak azok, akik számára az irodalom egyet jelent a hittel. Ők az irodalom prófétái, papjai, akik megszentelik a templomot, ilyen író például Dante és Shakespeare, vagy Dosztojevszkij, James Joyce, Vargas Llosa. Az említettek azért írnak, hogy leírják az emberi sorsot, azt, ami emberi, és itt érinti meg az irodalom a szakralitást. Az építmény tetején az ő számára van valaki, aki az egésznek a díszé. Ő éri el a metafizikát: rajzol egy ajtót a falra, és kilép azon, ez pedig számára Franz Kafka, mondta Mircea Cărtărescu, aki hozzátette: az ő legfőbb törekvése is az, hogy megmutassa az ember emberi oldalát.

Fried Noémi Lujza

Önkritika

A boldogságról

A Nobel-békedíjas Kalkuttai Teréz anyja egyik gondolatát idézzük. „Csak akkor lehetünk igazán boldogok, ha...” – folytatás a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 26.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Intő jel. 14. Szemcsés, laza anyag. 15. Helyeslés. 16. Magyar színész (Gyula, 1887–1941). 18. Magyarországi megye. 20. A hét vezér egyike. 21. Francia területmérték. 22. Sziklás hegységek állata. 24. Anyagi részecske. 26. Malom egyne-

mű betűi. 27. Szólit. 28. Elő-India bennszülött lakosai. 29. Páratlan véka. 30. Koreai autó. 32. Don ... a Don Giovanni című Mozart-opera tenor szereplője. 34. Após, régiesen 36. Az első magyar film, 1901-ben rendezte Zsitkovszky Béla. 37. Európai nép. 38. Ilyen gumi is van. 40. ...Pacino (amerikai színész). 41. Sajátkezűleg (röv.). 43. Ritka női név. 44. A szerelmi költészet múzsája a görögöknél. 46. Sárgás festék. 48. Lótusz része. 49. Mélázva, lassan megy. 51. Csípős fűszer névelő-

1	2	3	4	N	5	6	7	8	9	Z	10	11	12	Á
13					14						15			
16				17		18				19		20		
21				22	23					24	25			É
26			27						28				29	
M		30				31		32				33		
34	35			36						37				
38			39		40			41	42		43			
44				45		46				47		48		
49					50			51			52			
53			54				55		56				57	58
Á		59				60		61				62		
63	64			65	66					67	68			
69			70		71				72		73			
K				S						G				

vel. 53. Éjfélíg tart. 54. Vers dísze. 56. Napszak (irod.). 57. Foszfor és kálium vegyjele. 58. Némán jelel. 59. Fuvallat kezdete. 60. A függ. 6. alatti dán fizikus személyneve. 62. Stroncium és urán vegyjele. 63. A Balaton vizét vezeti a Dunába 65. Érem előlapja (fej). 67. Szomjad oltod. 69. Dél-Amerikában egykori indián birodalom uralkodója. 71. Idejében megjön. 73. Puffasztott rizspehely.

magyar fociválogatott szövetségi kapitánya (Marco). 50. Malom része. 52. Részvénytársaság (röv.). 55. Újságok témája. 57. Irodalmi mű. 58. Jeles magyar csillagász (György, 1905–1989). 59. Tengeri ragadozó. 60. Kellemes ital. 61. Elbukás. 62. A test motorja. 64. Folyó Ausztriában. 66. Létfonosságú folyadék. 68. Középen meszeli. 70. Lakásban van. 72. Rénium vegyjele.

Barabás Zsuzsa

FÜGGŐLEGES: 1. Tréfa. **2.** ... atya bűne – Eça de Queirós regénye. **3.** Sovány ló. **4.** Az ENSZ angol nevének rövidítése. **5.** Kohó egynemű betűi. **6.** Nobel-díjas dán fizikus (1885 – 1962). **7.** Elismert magyar zenekar. **8.** ...Story – A. Hiller filmje (1970). **9.** Északi férfinév. **10.** Te és ő. **11.** Díjért folytatott verseny. **12.** Japán pénzneve. **17.** Háztartási tisztítóeszköz. **19.** A japánok ősi vallása. **23.** Webber musicalje. **25.** A völgyben (nép.). **27.** Feltéve. **28.** Gyakori igevégződés. **29.** Éles hangot ad. **30.** Személyed. **31.** Biztosítékul adott tárgy. **32.** Régi. **33.** Reális. **35.** Ágynemű. **39.** Japán város Sapporo közelében. **42.** A szív jelképes helye. **45.** Olajbogyó. **47.** A

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: **április 30.** Márciusi rejtvényünk (*A megbocsátásról*) helyes megfejtése: „A megbocsátás az erők erénye. A gyengék sosem bocsátanak meg.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A **VÁRAD** előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

BENŐ ATTILA (1968, Marosvásárhely) nyelvész, költő, egyetemi tanár. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója. Kutatási szakterülete: szociolingvisztika, kontaktológia, fordításelmélet. Verseskötetei: *Csontkalitka* (1995), *Visszatérítés* (1997), *Egy nap és a többi* (2005), *A kórus és a kutyák* (2011), *Egy század arcai* (poéma, 2017).

DEBRECZENY GYÖRGY (1958, Budapest) költő, könyvtáros, szülővárosában él. Eddig 16 verseskötete jelent meg, a legutóbbiak: *Ezen a szép napon: Thomas Bernhard breviárium* (AJ Téka Kiadó, 2019); *Három menetben, kollázs nélkül* (AJ Téka Kiadó, 2020); *Nincs semmi, Tandori úr* (AJ Téka Kiadó, 2021).

FÁBIÁN JUDIT (1978, Nagyvárad) német–angol szakon végezte egyetemi tanulmányait. Versei és prózái folyóiratokban, antológiában, internetes felületeken jelentek meg. Önálló kötete: *Edzés kábelén* (2015).

GURZÓ K. ENIKŐ (1973, Temesvár) művelődéstörténész, újságíró, muzeográfus, jelenleg tanárként dolgozik. Leginkább Ormós Zsigmond temesvári múzeumlapító főispán életművével foglalkozik, valamint Hamza D. Ákos filmrendező, költő, festő- és szobrászművész hagyatékát is gondozta. Számos tanulmánya jelent meg várakról, kastélyokról. Dolgozott a nagyváradi *Reggeli Újság* és a budapesti *Magyar Nemzet* szerkesztőségében is.

HARAJI ADALBERT (1963, Csíkszereda) szociológus, gitáros, Nagyváradon él, ahol főállásban a bábszínház hangmestere. A Partiumi Keresztény Egyetemen diplomázott és mesterizett, több felsőfokú tanintézet és alapítvány munkatársa.

KOVÁCS-SZÉLES ANDREA (1972, Magyaréres, Szatmár m.) a kolozsvári állami egyetem óvó- és tanítóképző szakán végzett. Szülőfalujában él, ahol 1993 óta tanít. A Szatmárnémetiben megjelenő *Szamos* folyóirat 2019 óta közli írásait. 2022-ben jelent meg első novelláskötete *Vasremény* címmel.

LIPCSEI MÁRTA (1943, Nagyvárad) költő, író, tanár, szülővárosában él. A kolozsvári BBTE-n fizika-kémia szakot végzett, nyugdíjazásáig a baragáni Feteşiben, a

székelyföldi Csíkszeredában és Váradon tanított. A *Várad* folyóirat egyik alapítója és egykori szerkesztője. Tizenöt könyve jelent meg (köztük egy-egy drámaköte magyarul és románul, illetve egy meséskönyv), a legutóbbiakat *Vírusrózsa* és *Lélegző nyugalom* címmel adta ki tavaly a budapesti Hungarovox.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD (1965, Székelykeresztúr) író, költő, újságíró, szerkesztő, Székelyudvarhelyen él. Versei, novellái, gyermekirodalmi írásai, fordításai és riportjai, néprajzi gyűjtései több önálló kötetben jelentek meg. Legutóbbi kötete: *Gergé halhatatlanná tétele. Novellák, történetek* (Székelyudvarhely, 2023).

SZENTGYÖGYI LÁSZLÓ (1957, Erdőszentgyörgy) költő, újságíró, Marosvásárhelyen él. Kötetei: *Kételyek között*, Kreatív Kiadó, 2016 (versek); *A montevidói lány*, Bookmann Kiadó, 2021 (tárcák), *A reménnyel is*, Ab Art Kiadó, 2023 (versek).

SZILI ISTVÁN (1944, Kisláng, Fejér vm.) nyugdíjas gimnáziumi és főiskolai tanár, biológia-földrajz szakos. Ismeretterjesztő írásait több folyóiratban közölte, prózakötete a *Csomaglevek* (2017), kisregénye a *Matula János története* (2022), a legutóbbi (*Kavicsok és történetek*) idén jelent meg. Festeget is, műveit maga illusztrálja.

VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF (1959, Déványa) költő, író, újságíró. Az 1980-as évek óta publikál magyarországi periodikákban, a rendszerváltás után a Békés megyei sajtóban dolgozott. Több kötet szerzője és szerkesztője, legutóbb *A láncos madár* című versgyűjteménye jelent meg a Hungarovoxnál (2021).

WESSELY GÁBOR (1957, Szolnok), író, újságíró, Tolnán él, már nyugdíjas. 23 kötete jelent meg (versek, kisprózák, naplók, válogatott cikkek). Napi-, heti- és havilapokban mintegy ötezer cikke látott napvilágot.

ZENTAI LÁSZLÓ (1950, Sopron) közgazdász-jogász, a *Soproni Füzetek* felelős szerkesztője. Első könyve *Kökényhúsú ég alatt* címmel jelent meg 1989-ben, tíz kötetet publikált, legutóbb a harmadik családregénye jelent meg: *Von Alexander, a csirkefogó* (Civil Flotta kiadó, 2022).

RÉGEN ÉS MOST ● A felső képeslapon a Bunyitay liget elején álló, 1906-ban ifj. Rimanóczy Kálmán tervei alapján tervezett és épített Bihar Megyei Gazdasági Egylet székháza látható. A mostanában készült képen ugyanazt az épületet látjuk, ami hosszú évtizedek óta a Tüdőszűrő Intézet otthona.

Kép és szöveg: Farkas László

Ára 10 lej